

MARGINALIJE UZ UREĐENJE ALIMENTACIJSKIH PROCEDURA U HRVATSKOM I MAKEDONSKOM PRAVU

*Sladana Aras, dipl. iur. **

UDK 347.635.3(497.5:497.17)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: rujan 2010.

Cilj rada jest analizirati alimentacijske postupke u hrvatskom i makedonskom pravu, osobito u kontekstu izmjena uvedenih Zakonom o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona Republike Hrvatske iz 2007. godine.

U radu se najprije određuju vrste alimentacijskih sporova u hrvatskom te makedonskom pravu. U dionici o uređenju alimentacijskih postupaka de lege lata u hrvatskom i makedonskom pravu obrađuju se pitanja (osobne, kvalificirane) dostave, zakazivanja i odgode ročišta, donošenja, izrade i dostave presuda te pravnih lijekova u tim postupcima. Razmatraju se, također, i novouređene procedure o smanjenju i prestanku obveze uzdržavanja u hrvatskom alimentacijskom parničnom procesnom pravu.

Osobita se pozornost posvećuje rješenjima važećeg hrvatskog i makedonskog alimentacijskog parničnog procesnog prava u pogledu (ne)mogućnosti donošenja dispozitivnih presuda te sklapanja sudske nagodbe u sporovima o uzdržavanju djece. U zaključnom se dijelu rada naznačuju određeni problemi vezani uz priznanje i ovrhu tih presuda u Hrvatskoj/Makedoniji te mogući načini njihova rješavanja.

Ključne riječi: uzdržavanje, nemo pro praeterito allitur, alimentacijski postupak, dispozitivne presude, priznanje i ovrha odluka o uzdržavanju

1. UVOD

Nakon temeljitih političko-pravnih promjena te stjecanja neovisnosti i suverenosti Republike Hrvatske i Republike Makedonije nužno je uslijedila i reforma pravnog sustava.

* Sladana Aras, dipl. iur., asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

Zakon o braku i porodičnim odnosima¹ važio je u Republici Hrvatskoj sve dok nije zamijenjen Obiteljskim zakonom iz 1998. godine^{2,3}. Taj je zakon zamijenjen novim (istoimenim) Obiteljskim zakonom iz 2003. godine⁴ koji je noveliran 2004. godine.⁵

Procesne odredbe sadržane u Osmom dijelu ObZRH 2003 o alimentacijskim postupcima preuzete su iz ObZRH 1998, a one iz ZBPOH. Cijeli navedeni povijesni slijed promjena u regulaciji alimentacijskih postupaka odvijao se uz promjene u terminologiji te manje i neznatne redakcijske razlike u formulaciji pojedinih odredaba. Određene ozbiljnije intervencije u procesne odredbe Osmog dijela ObZRH 2003 o alimentacijskim postupcima izvršene su Zakonom o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona iz 2007. godine.⁶

¹ Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Hrvatske iz 1978. godine (Narodne novine SRH, br. 11/1978, 27/1978 – ispravak). Zakon je noveliran 1989. godine; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima (Narodne novine SRH, br. 45/1989). U Narodnim novinama SRH, br. 51/1989, objavljen je pročišćeni tekst Zakona o braku i porodičnim odnosima te je 1990. godine dopunjen Zakonom o dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima (Narodne novine SRH, br. 59/1990; dalje u tekstu: ZBPOH).

² Obiteljski zakon Republike Hrvatske iz 1998. godine (Narodne novine RH, br. 162/1998; dalje u tekstu: ObZRH 1998). Primjenjivao se od 1. srpnja 1999. godine.

³ Republika Hrvatska preuzela je Zakonom o preuzimanju Zakona o parničnom postupku od 26. lipnja 1991. godine (Narodne novine RH, br. 53/1991; dalje u tekstu: ZPZPPRH) savezni Zakon o parničnom postupku iz 1976. godine (Službeni list SFRJ, br. 4/1977, 36/1977 – ispravak, 6/1980 – vidi čl. 89. Zakona o osnovnim vlasničkopravnim odnosima od 30. siječnja 1980. godine, 36/1980, 43/1982 – vidi čl. 108. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima od 15. srpnja 1982. godine, 69/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990, 35/1991; dalje u tekstu: ZPP 1976) kao Zakon Republike Hrvatske, s time da se taj Zakon primjenjuje u Republici Hrvatskoj ako su njegove odredbe u suglasnosti s Ustavom i zakonima Republike Hrvatske, odnosno ako odredbama ZPZPPRH nije drukčije određeno. Preuzeti Zakon o parničnom postupku više je puta noveliran (Narodne novine RH, br. 91/1992, 112/1999, 88/2001 – vidi čl. 50. Zakona o arbitraži od 28. rujna 2001. godine, 117/2003, 88/2005 – vidi čl. 129. Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona od 20. srpnja 2005. godine, 2/2007, 96/2008 – vidi odluku USRH od 20. prosinca 2006. i 9. srpnja 2008., 84/2008, 123/2008 – ispravak).

⁴ Obiteljski zakon Republike Hrvatske iz 2003. godine (Narodne novine RH, br. 116/2003; dalje u tekstu: ObZRH 2003). Stupio je na snagu 22. srpnja 2003. godine.

⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona iz 2004. godine (Narodne novine RH, br. 17/2004); Zakon o izmjeni Obiteljskog zakona iz 2004. godine (Narodne novine RH, br. 136/2004).

⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona Republike Hrvatske iz 2007. godine (Narodne novine RH, br. 107/2007; dalje u tekstu: ZIDObZRH 2007).

Makedonsko materijalno obiteljsko pravo bilo je obuhvaćeno Zakonom o braku (*Zakon za brakot*) iz 1973. godine⁷, Zakonom o odnosima roditelja i djece (*Zakon za odnose na roditelje i decata*) iz 1973. godine⁸, Zakonom o starateljstvu (*Zakon za starateljstvo*) iz 1973. godine⁹ i Zakonom o usvojenju (*Zakon za posvojuvanje*) iz 1973. godine¹⁰. Obiteljsko parnično procesno pravo bilo je uređeno pretežito Zakonom o posebnim parničnim postupcima u porodičnim sporovima (*Zakon za posebne procesne postupke u sjejnite sporovi*) iz 1973. godine.¹¹ Ti su zakoni važili u Republici Makedoniji sve dok nisu zamijenjeni Obiteljskim zakonom (*Zakon za sjejnstvo*) iz 1992. godine.¹²

U Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske¹³ alimentacijski su postupci uređeni primjenom dviju metoda. Najprije su izdvojena pravila koja su zajednička za sve obiteljske sudske postupke – parnične, izvanparnične i ovršne (uključujući i postupke osiguranja) (čl. 263. – 273. ObZRH), da bi zatim za obiteljskopravne alimentacijske postupke bila statuirana određena posebna pravila (čl. 300. – 305.d ObZRH). Supsidijarno se u ovim obiteljskopравnim postupcima primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske¹⁴ (nov. čl. 264. ObZRH). U alimentacijskim sporovima s međuna-

⁷ Zakon o braku (*Zakon za brakot*) SR Makedonije iz 1973. godine (Službeni vesnik SRM, br. 35/1973, 28/1974 – ispravak, 13/1978).

⁸ Zakon o odnosima roditelja i djece (*Zakon za odnose na roditelje i decata*) SR Makedonije iz 1973. godine (Službeni vesnik SRM, br. 5/1973, 17/1973 – ispravak).

⁹ Zakon o starateljstvu (*Zakon za starateljstvo*) SR Makedonije iz 1973. godine (Službeni vesnik SRM, br. 5/1973).

¹⁰ Zakon o usvojenju (*Zakon za posvojuvanje*) SR Makedonije iz 1973. godine (Službeni vesnik SRM, br. 5/1973, 17/1973 – ispravak).

¹¹ Zakon o posebnim parničnim postupcima u porodičnim sporovima (*Zakon za posebne procesne postupke u sjejnite sporovi*) SR Makedonije iz 1973. godine (Službeni vesnik SRM, br. 13/1978; dalje u tekstu: ZPPPPSM).

¹² Obiteljski zakon (*Zakon za sjejnstvo*) Republike Makedonije iz 1992. godine (Službeni vesnik RM, br. 80/1992, 9/1996, 19/2000 – vidi odluku USRM-a (U. br. 149/1999), 18/2001 – vidi čl. 257. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (*Zakon za sopstvenost i drugi stvarni prava*), 79/2001 – vidi odluku USRM-a (U. br. 15/2001), 38/2004, 60/2005 – vidi odluku USRM-a (U. br. 50/2005), 33/2006, 84/2008; dalje u tekstu: ZSRM). U Službenom vesniku RM, br. 83/2004, objavljen je pročišćeni tekst Obiteljski zakon (*Zakon za sjejnstvo*) Republike Makedonije.

¹³ Obiteljski zakon Republike Hrvatske iz 2003. godine (Narodne novine RH, br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007; dalje u tekstu: ObZRH).

¹⁴ Zakon o parničnom postupku Republike Hrvatske (Narodne novine RH, br. 53/1991, 91/1992, 112/1999, 88/2001 – vidi čl. 50. Zakona o arbitraži, 117/2003, 88/2005 – vidi čl. 129. Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, 2/2007, 96/2008 – vidi odluku USRH od 20. prosinca 2006. i 9. srpnja 2008., 84/2008, 123/2008; dalje u tekstu: ZPPRH).

rodnim obilježjem primjenjuju se i odgovarajuće odredbe Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima¹⁵ kojim je u Republici Hrvatskoj većim dijelom kodificirano međunarodno privatno i procesno pravo.

Sedes materiae makedonskog obiteljskog alimentacijskog parničnog procesnog prava jest u ZSRM-u. U tim se postupcima primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku (*Zakon za parničnata postapka*) Republike Makedonije¹⁶ ako ZSRM-om nije drukčije određeno (čl. 222. ZSRM).¹⁷ U alimentacijskim sporovima s međunarodnim obilježjem primjenjuju se i odgovarajuće odredbe Zakona o međunarodnom privatnom pravu (*Zakon za međunarodno privatno pravo*) Republike Makedonije.¹⁸

U ZIDObZRH 2007 izvršene su ozbiljnije intervencije u materijalnopravne odredbe kojima je uređeno obiteljskopravno uzdržavanje.¹⁹ Tako je, među ostalim, uvedena mogućnost odricanja od već stečenih prava po osnovi uzdržavanja, odnosno mogućnost da se njima raspolaže na neki drugi način (nov. čl. 208. st. 2. ObZRH), primjerice prebijanjem ili ustupanjem, osim u slučaju

¹⁵ Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima Republike Hrvatske (Narodne novine RH, br. 53/1991; dalje u tekstu: ZRSZRH). To je bivši savezni Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1982. godine (Službeni list SFRJ, br. 43/1982, 72/1982; dalje u tekstu: savezni ZRSZ) koji je hrvatskim Zakonom o preuzimanju Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima od 26. lipnja 1991. godine (Narodne novine RH, br. 53/1991) pretočen u hrvatsko zakonodavstvo.

¹⁶ Zakon o parničnom postupku (*Zakon za parničnata postapka*) Republike Makedonije iz 2005. godine (Službeni vesnik RM, br. 79/2005, 110/2008; dalje u tekstu: ZPPRM). Republika Makedonija preuzela je 1991. godine savezni ZPP 1976 kao Zakon Republike Makedonije, zatim je 1998. godine donijela Zakon o parničnom postupku (*Zakon za parničnata postapka*) (Službeni vesnik RM, br. 33/1998, 44/2002) koji je prestao važiti stupanjem na snagu ZPPRM-a.

¹⁷ U ZSRM-u alimentacijski su postupci uređeni primjenom dviju metoda. Najprije su izdvojena pravila koja su zajednička za sve obiteljske sudske postupke (čl. 222. – 227. ZSRM-a), da bi zatim za obiteljskopravne alimentacijske postupke bila statuirana posebna pravila (čl. 274. – 279. ZSRM-a). Konačno, predviđeno je da se odredbe ZPPRM-a primjenjuju u svim obiteljskopравnim postupcima ako ZSRM-om nije drukčije određeno (čl. 222. ZSRM).

¹⁸ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (*Zakon za međunarodno privatno pravo*) Republike Makedonije iz 2007. godine (Službeni vesnik RM, br. 87/2007; dalje u tekstu: ZMPPRM). Republika Makedonija preuzela je 1991. godine savezni ZRSZ kao Zakon Republike Makedonije koji je prestao važiti stupanjem na snagu ZMPPRM-a.

¹⁹ Materijalnopravne odredbe kojima je regulirano obiteljskopravno uzdržavanje sadržane su u Šestom dijelu ObZRH (čl. 206. – 246. ObZRH).

uzdržavanja maloljetne djece ili djece nad kojima roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti (nov. čl. 208. st. 3. ObZRH). Također, u ZIDObZRH 2007 odstupilo se od načela *nemo pro praeterito allitur* uvođenjem mogućnosti da dijete koje neosnovano nije dobivalo uzdržavanje od roditelja s kojim ne živi u obiteljskoj zajednici potražuje naknadu za uskraćeno uzdržavanje od dana nastanka obveze pa do podnošenja tužbe (nov. čl. 209. st. 2. ObZRH).

Osim određenih intervencija u materijalnopravne odredbe, ZIDObZRH 2007 izvršena je reorganizacija prvostupanjskog postupka o uzdržavanju djece (nov. čl. 305.a – 305.d ObZRH) te su uređene procedure o smanjenju i prestanku obveze uzdržavanja (nov. čl. 212.a, nov. čl. 212.b ObZRH).

Sa ZSRM-om i ZIDObZRH 2007 došlo je do bitne promjene u stavu makedonskog i hrvatskog zakonodavca prema dispozitivnim presudama²⁰ te sudskoj nagodbi u postupcima o uzdržavanju djece. Trebalo je, dakle, dosta vremena da se shvati kako se zabranom donošenja dispozitivnih presuda ne postiže puno. Međutim, treba primijetiti da je mogućnost donošenja dispozitivnih presuda prema ObZRH uža u odnosu na ZSRM.

U kontekstu priznanja i ovrhe odluka hrvatskih/makedonskih sudova o uzdržavanju u Makedoniji/Hrvatskoj novootvorena mogućnost da dijete koje neosnovano nije dobivalo uzdržavanje od roditelja s kojim ne živi u obiteljskoj zajednici potražuje naknadu za uskraćeno uzdržavanje od dana nastanka obveze pa do podnošenja tužbe (nov. čl. 209. st. 2. ObZRH) te razlike u pogledu mogućnosti donošenja dispozitivnih presuda prema ObZRH i ZSRM-u otvaraju čitav niz načelno teorijskih, ali i implementacijsko-praktičnih pitanja. Među ostalim onih koja se tiču: priznanja i ovrhe u Republici Hrvatskoj presude na

²⁰ Ako iz konteksta ne proizlazi što drugo, pod pojmom dispozitivnih presuda u radu se podrazumijevaju presuda na temelju priznanja (mak. *presuda vrz osnova na priznanie*), presuda na temelju odricanja (mak. *presuda vrz osnova na odrekuvanje*), presuda zbog izostanka (mak. *presuda poradi izostanok*) te presuda zbog ogluhe (mak. *presuda poradi nepodnesuvanje odgovor na tužba*). Pritom novo jugoslavensko pravo sve do 1990. godine (Službeni list SFRJ, br. 27/1990) nije poznavalo institut presude na temelju odricanja. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 1976. godine od 16. svibnja 1990. godine (Službeni list SFRJ, br. 27/1990; dalje u tekstu: ZIDZPP 1990) u parnično je procesno pravo ponovno uveden i institut presude na temelju odricanja (čl. 331.a ZPP 1976). Institut presude zbog ogluhe uveden je u hrvatsko parnično procesno pravo Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske od 14. srpnja 2003. godine (Narodne novine RH, br. 117/2003), a u makedonsko Zakonom o parničnom postupku (*Zakon za parničnata postapka*) Republike Makedonije iz 2005. godine (Službeni vjesnik RM, br. 79/2005).

temelju priznanja koju je sud Republike Makedonije donio u sporu radi smanjenja uzdržavanja djeteta; priznanja i ovrhe u Republici Makedoniji presude o uzdržavanju djeteta i za vrijeme od pet godina unatrag od podnošenja tužbe itd.

U ovom će se radu razmotriti određena pitanja alimentacijske procedure u hrvatskom i makedonskom pravu (odredbe ObZRH, ZPPRH, ZSRM-a i ZPPRM-a o (osobnoj, kvalificiranoj) dostavi, zakazivanju i odgodi ročišta, donošenju, izradi i dostavi presuda u alimentacijskim postupcima, pravnim lijekovima) (*vide infra ad 3. 1., 3. 2. i 3. 5.*) te novouređene procedure o smanjenju i prestanku obveze uzdržavanja (*vide infra ad 3. 3.*). Prethodno će se odrediti pojam alimentacijskih sporova prema ObZRH i ZSRM-u (*vide infra ad 2. 1., 2. 2. i 2. 3.*) te razmotriti hrvatska i makedonska kolizijska pravila koja se tiču tih sporova (*vide infra ad 2. 4.*). Posebno će se razmotriti rješenja važećeg hrvatskog i makedonskog alimentacijskog parničnog procesnog prava u pogledu (ne)mogućnosti donošenja dispozitivnih presuda te sklapanja sudske nagodbe u sporovima o uzdržavanju djece, uz ukazivanje na zakonodavna rješenja i doktrinarne stavove o (ne)mogućnosti njihova donošenja u bivšem jugoslaven-skom pravu (*vide infra ad 3. 4.*). U kontekstu *supra* otvorenih pitanja priznanja i ovrhe odluka hrvatskih/makedonskih sudova o uzdržavanju u Makedoniji/Hrvatskoj, u zaključnom dijelu rada nastojat će se evaluirati važeća rješenja o mogućnosti donošenja dispozitivnih presuda u postupcima o uzdržavanju djece u razmatranim dvama uređenjima te iznijeti određene projekcije *de lege ferenda* (*vide infra ad 4. i 5.*).

Ako iz konteksta ne proizlazi što drugo, ono što će općenito biti rečeno o alimentacijskim postupcima vrijedit će i za postupke o uzdržavanju djece. U radu se pod pojmom djeteta, ako iz konteksta ne proizlazi što drugo, podrazumijeva maloljetno dijete te dijete (osoba) nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti.

2. ODREĐENJE ALIMENTACIJSKIH SPOROVA I KOLIZIJSKA PRAVI LA O MJERODAVNOM PRAVU ZA TE SPOROVE U HRVATSKOM I MAKEDONSKOM PRAVU

2.1. Ovlaštenici prava na obiteljskopravno uzdržavanje

Uzdržavanje je dužnost i pravo roditelja i djece, bračnih i izvanbračnih drugova i srodnika u ravnoj lozi kada je to predviđeno Zakonom (čl. 206. ObZRH). Među krvne srodnike ravne loze ulaze djeca (čl. 209., 210. ObZRH), roditelji (čl. 213. ObZRH), bake i djedovi (čl. 216. ObZRH). Pritom je obveza uzdržavanja između djece i roditelja uvijek recipročna (*arg. ex* čl. 209., 210.,

213. ObZRH), dok obveza djedova i baka da uzdržavaju svoju unučad nije recipročna (*arg. ex* čl. 216. ObZRH).

ObZRH uređuje recipročno pravo na uzdržavanje i određenih srodnika po tazbini – maćehe ili očuha (čl. 215. ObZRH) te pastoraka (čl. 214. ObZRH). Osim navedenih osoba pravo na uzdržavanje imaju i bračni drugovi (čl. 217. ObZRH), izvanbračni drugovi (čl. 222. ObZRH), majka izvanbračnog djeteta (čl. 226. ObZRH) te osobe koje žive u istospolnoj zajednici (čl. 4., čl. 6. Zakona o istospolnim zajednicama Republike Hrvatske²¹).

ZSRM jednako kao i ObZRH određuje da je uzdržavanje pravo i dužnost roditelja, djece, i drugih srodnika utvrđenih Zakonom, kao i osoba koje žive u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici (čl. 11. st. 1., čl. 178. st. 1. ZSRM). Međutim, u odnosu na ObZRH krug je krvnih srodnika širi. Među krvne srodnike ravne loze ulaze djeca (čl. 179. ZSRM), roditelji (čl. 181. ZSRM) te drugi srodnici ravne loze (čl. 180. ZSRM). Pritom obveza uzdržavana postoji i između krvnih srodnika pobočne loze – brata i sestre u odnosu na maloljetnog brata i sestru te pod određenim pretpostavkama punoljetnog brata i sestru (čl. 180. ZSRM).²²

ZSRM uređuje recipročno pravo na uzdržavanje i određenih srodnika po tazbini – maćehe ili očuha (čl. 183. ZSRM) te pastoraka (čl. 182. ZSRM). Osim navedenih osoba pravo na uzdržavanje imaju i bračni drugovi (čl. 185. ZSRM-a) te izvanbračni drugovi (čl. 193. ZSRM-a).²³

2.2. Vrste alimentacijskih sporova

Uzimajući u obzir poslovnu, a time i parničnu, (ne)sposobnost osobe koja se javlja kao stranka u alimentacijskom sporu i s tim u vezi određena pravila postupka koja se primjenjuju u tom sporu (*vide infra ad* 3.) u hrvatskom i makedonskom pravu mogu se razlikovati sporovi radi uzdržavanja poslovno sposobnih osoba (čl. 210., 213., 215., 217., 222., 226. ObZRH; čl. 4., 6. ZIZRH; čl. 179. st. 2. i 3., čl. 180., 181., 183., 185., 193. ZSRM-a)²⁴ i sporovi radi uz-

²¹ Zakon o istospolnim zajednicama Republike Hrvatske iz 2003. godine (Narodne novine RH, br. 116/2003; dalje u tekstu: ZIZRH).

²² ZBPOH propisivao je dužnost uzdržavanja maloljetnih braće i sestara od strane punoljetnih braće i sestara (krvnih srodnika pobočne loze) (vidi čl. 245. ZBPOH). Citirana odredba, međutim, nije bila preuzeta u ObZRH 1998.

²³ Različito od ObZRH, ZSRM ne regulira pravo na uzdržavanje majke izvanbračnog djeteta. Nadalje, u makedonskom pravu nisu regulirane pravne pretpostavke te učinci istospolnih zajednica, pa tako niti pravo na uzdržavanje partnerice/partnera.

²⁴ Polazi se od pretpostavke da punoljetni ovlaštenici prava na uzdržavanje navedeni u

državanja poslovno i parnično nesposobnih osoba, odnosno maloljetnog djeteta te djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti (čl. 209., 214., 216. ObZRH; čl. 179. st. 1, čl. 180., 182. ZSRM-a).

Sud može doći u prigodu da odlučuje o uzdržavanju maloljetnog djeteta i djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti²⁵ u povodu posebne alimentacijske tužbe (alimentacijski spor kao glavni spor) i adhezijski uz bračni, materniteti te paterniteti spor (čl. 300. st. 1., čl. 301. ObZRH; čl. 274., 275. ZSRM-a; alimentacijski spor kao adhezijski spor). Ovdje će biti obrađena samo situacija u kojoj sud o alimentacijskom sporu odlučuje kao o glavnom sporu – specifičnosti te procesna pravila koja se primjenjuju kad sud odlučuje o alimentacijskom sporu kao o adhezijskom sporu nisu predmet ovog rada.

Budući da se uzdržavanje određuje uz primjenu klauzule *rebus sic stantibus*, osim sporova za određivanje uzdržavanja mogu se razlikovati i sporovi za povećanje, smanjenje te prestanak uzdržavanja (nov. čl. 212.a, nov. čl. 212.b, nov. čl. 243. ObZRH; čl. 201. ZSRM-a; *vide infra ad 3. 2. i 3. 3.*).

2.3. Subjektivno pravo na uzdržavanje

2.3.1. Odricanje od prava na uzdržavanje

Odricanje od prava na uzdržavanje nema pravnog učinka (čl. 208. st. 1. ObZRH; čl. 178. st. 3. ZSRM-a).

Prema ObZRH nakon ZIDObZRH 2007 ovlaštenici se prava na uzdržavanje mogu odreći već stečenih prava po osnovi uzdržavanja, odnosno mogu s njima raspolagati na neki drugi način (nov. čl. 208. st. 2. ObZRH), primjerice prebijanjem ili ustupanjem, osim u slučaju uzdržavanja maloljetne djece ili djece nad kojima roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti (nov. čl. 208. st. 3. ObZRH).

Odricanje od prava po osnovi uzdržavanja, dakle, ne bi bilo moguće *pro futuro* (*arg. ex nov.* čl. 208. st. 2. ObZRH). Ono bi se moglo ticati samo već stečenih prava, prava izvedenih iz osnovnog prava na uzdržavanje, koja ne

citiranim odredbama nisu lišeni poslove sposobnosti.

²⁵ Različito od ObZRH, ZSRM propisuje adhezijsko odlučivanje o uzdržavanju ne samo maloljetnog djeteta i djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti, već i punoljetnog djeteta koje se redovito školuje nakon punoljetnosti, odnosno djeteta koje je nesposobno za rad zbog bolesti, fizičkih ili psihičkih nedostataka (čl. 274. u vezi s čl. 179. ZSRM-a).

moraju biti samo novčane tražbine niti moraju biti utvrđena pravomoćnom sudskom odlukom.

Iako odredba nov. čl. 208. st. 3. ObZRH izrijeком zabranjuje roditeljima maloljetne djece i one nad kojima ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti da raspolažu djetetovim već stečenim pravima po osnovi uzdržavanja na bilo koji način (ustup, prebijanje i sl.), pa i kad je riječ o stečenim tražbinama po osnovi pravomoćne sudske odluke, trebalo bi smatrati da se ta odredba odnosi i na dijete (osobu) koje je lišeno poslovne sposobnosti, a nad kojim roditelji ne ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti, već koje ima skrbnika (*arg. ex* čl. 162., 163., 267. ObZRH).²⁶ *Ratio* bi naime citirane odredbe čl. 208. st. 3. ObZRH bio ne samo u jačoj pravnoj zaštiti djeteta, već inače osoba koje se nisu u stanju same brinuti o svojim pravima i interesima (maloljetne osobe – djeca, osobe lišene poslovne sposobnosti). U protivnom bi proizlazilo da osobe nad kojima roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti uživaju jaču pravnu zaštitu od osoba koje su lišene poslovne sposobnosti i kojima je postavljen skrbnik koji nije ujedno i njihov roditelj.

2.3.2. Načelo *nemo pro praeterito allitur*

Uzdržavanje se u pravilu dosuđuje samo za buduće vrijeme prema načelu *nemo pro praeterito allitur* (nitko se ne hrani za prošlo vrijeme).

Sudska praksa odredila je da se kao početni dan za davanje uzdržavanja uzima dan kada je podnesena tužba za uzdržavanje sudu, odnosno dan kad je postavljen zahtjev za uzdržavanje u slučaju kad je postavljen nakon podnošenja tužbe (npr. u bračnom sporu).²⁷

²⁶ Ali vidi suprotno Korać Graovac, *Uzdržavanje*, u: Alinčić, Hrabar, Jakovac-Lozić, Korać Graovac, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2007., str. 444.

²⁷ VSRH: Rev-98/04-2; VSRH: Rev-162/04-4. U odnosu na adhezijsko odlučivanje o uzdržavanju djece uz bračni, odnosno paternitetski spor, bilo se izdiferenciralo shvaćanje prema kojemu se uzdržavanje moglo dosuditi samo od dana donošenja presude pa ubuduće, dok za vrijeme prije donošenja presude samo ako je u pogledu toga bio postavljen zahtjev u brakorazvodnoj parnici, odnosno parnici radi utvrđivanja očinstva (VS Jugoslavije: Rev-925/61 – judikat cit. prema Bazala, *Zakon o parničnom postupku s objašnjenjima i sudskim odlukama*, Zagreb, 1969. (dalje u tekstu: Bazala, *ZPP s objašnjenjima i sudskim odlukama*), str. 305; VS Vojvodine: Gž-1195/62 – judikat cit. prema Bazala, *ZPP s objašnjenjima i sudskim odlukama*, str. 306). To se shvaćanje sudske prakse, međutim, promijenilo u smislu da se kao početni dan za uzdržavanje uzima dan pokretanja glavnog spora (npr. bračnog spora) (vidi npr. VSRH: Rev-723/2004-2).

Hrvatsko je alimentacijsko pravo ZIDObZRH 2007 odstupilo od načela *nemo pro praeterito allitur* uvođenjem mogućnost da dijete koje neosnovano nije dobivalo uzdržavanje od roditelja s kojim ne živi u obiteljskoj zajednici potražuje naknadu za uskraćeno uzdržavanje od dana nastanka obveze pa do podnošenja tužbe (nov. čl. 209. st. 2. ObZRH). Pritom je određen i zastarni rok od pet godina (što je ujedno opći zastarni rok) za utuženje tražbina po osnovi uzdržavanja (nov. čl. 209. st. 3. ObZRH), a uvedena je i zakonska predmnjeva da je obveza uzdržavanja nastala krajem mjeseca u kojemu je roditelj uzdržavanje trebao dati (nov. čl. 209. st. 4. ObZRH).

Odstupanje od načela *nemo pro praeterito allitur* u hrvatskom se pravu očituje i u dužnosti oca izvanbračnog djeteta da isplati naknadu za uskraćeno uzdržavanje majke izvanbračnog djeteta i za vrijeme do podnošenja tužbe (nov. čl. 226. st. 2. ObZRH). Različito od prava na uzdržavanje djeteta, ObZRH ne sadržava odredbu o zastarnom roku za utuženje naknade po osnovi uskraćenog uzdržavanja majke izvanbračnog djeteta. Trebalo bi, čini se, uzeti da on iznosi pet godina (*arg. ex* čl. 225. Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske²⁸; *per analogiam ex* nov. čl. 209. st. 3. ObZRH). Naime potraživanje naknade po osnovi uskraćenog uzdržavanja ne predstavlja povremenu tražbinu, pa ono ne zastarijeva u roku iz čl. 226. st. 1. ZOORH, već u općem zastarnom roku od pet godina iz čl. 225. ZOORH.²⁹ Pritom bi obveza oca izvanbračnog djeteta da uzdržava njegovu majku, uz ispunjenje propisanih pretpostavaka, nastala danom rođenja djeteta (*arg. ex* nov. čl. 226. st. 1. ObZRH). *Per analogiam ex* nov. čl. 209. st. 4. ObZRH trebalo bi uzeti da je pojedina tražbina za uzdržavanje dospjela krajem mjeseca u kojem je otac izvanbračnog djeteta uzdržavanje trebao dati.

Sudovi bi trebali utvrditi postojanje obveze na uzdržavanje i njezin novčani ekvivalent po kriterijima koji su mjerodavni za utvrđivanje obveze i nakon utuženja pa do dosuđenja (*arg. ex* nov. čl. 209. st. 2., nov. čl. 226. st. 2. ObZRH). U slučaju dvojbe primjenjuju se pravila o teretu dokazivanja (čl. 221.a ZPPRH)³⁰, odnosno pravila o određivanju visine prava na uzdržavanje po slobodnoj ocjeni (čl. 223. ZPPRH).³¹

²⁸ Zakon o obveznim odnosima Republike Hrvatske iz 2005. godine (Narodne novine RH, br. 35/2005, 41/2008; dalje u tekstu: ZOORH).

²⁹ Tako u odnosu na naknadu troškova uzdržavanja djece (verzijijski zahtjev) VSRH: 1096/07-2.

³⁰ Ako sud na temelju izvedenih dokaza (čl. 8.) ne može sa sigurnošću utvrditi neku činjenicu, o postojanju činjenice zaključit će primjenom pravila o teretu dokazivanja (čl. 221.a ZPPRH).

³¹ Ako se utvrdi da stranci pripada pravo na naknadu štete, na novčanu svotu ili na zamjenjive stvari, ali se visina svote, odnosno količina stvari ne može utvrditi ili bi

Za razliku od prava maloljetnog djeteta te majke izvanbračnog djeteta na naknadu za uskraćeno uzdržavanje za vrijeme prije podnošenja tužbe, u odnosu na uzdržavanje roditelja od strane punoljetne djece (čl. 213. ObZRH), maloljetnih pastoraka od strane maćehe ili očuha (čl. 214. ObZRH), maćehe ili očuha od strane punoljetnih pastoraka (nov. čl. 215. ObZRH), unučadi od strane bake i djeda (nov. čl. 216. ObZRH), bračnog (čl. 217. ObZRH) te izvanbračnog druga (čl. 222. ObZRH) izrijekom je propisano da se uzdržavanje može tužbom tražiti samo za vrijeme nakon njezina podnošenja (*pro futuro*) prema načelu *nemo pro praeterito allitur* (nov. čl. 216.a, nov. čl. 218. st. 3., nov. čl. 222. st. 3. ObZRH).

Različito od ObZRH, makedonsko alimentacijsko pravo ne propisuje pravo maloljetnog djeteta da potražuje naknadu za uskraćeno uzdržavanje i za vrijeme do podnošenja tužbe.

2.4. Mjerodavno pravo

ZRSZRH te ZMPPRM sadržavaju nekoliko kolizijskih pravila za određivanje mjerodavnog prava za uzdržavanje. Pritom je primarna poveznica za određivanje mjerodavnog prava državljanstvo primatelja te davatelja uzdržavanja, odnosno davatelja uzdržavanja (*lex patriae*) (čl. 36. st. 1., čl. 38. st. 1., čl. 39. st. 1., čl. 40. st. 1., čl. 42. ZRSZRH; čl. 42. st. 1., čl. 44. st. 1., čl. 45. st. 1., čl. 46. st. 1., čl. 48. ZMPPRM-a).

Za osobne i zakonske imovinske odnose bračnih drugova – među ostalim i pravo na uzdržavanje – mjerodavno je pravo države čiji su oni državljani (*lex patriae*) (čl. 36. st. 1. ZRSZRH; čl. 42. st. 1. ZMPPRM-a). Ako su bračni drugovi državljani različitih država, prema podrednom kolizijskom pravilu mjerodavno je pravo države u kojoj imaju prebivalište (*lex domicilii*) (čl. 36. st. 2. ZRSZRH; čl. 42. st. 2. ZMPPRM-a). Ako bračni drugovi nemaju ni zajedničko državljanstvo ni prebivalište u istoj državi, mjerodavno je pravo države u kojoj su imali posljednje zajedničko prebivalište (čl. 36. st. 3. ZRSZRH; čl. 42. st. 3. ZMPPRM-a). Ako se mjerodavno pravo ne može odrediti prema citiranim odredbama, mjerodavno je *lex fori* (čl. 36. st. 4. ZRSZRH; čl. 42. st. 4. ZMPPRM-a). Navedeno primarno te podredna kolizijska pravila primjenjuju se i u slučaju ako je brak nevažeći ili je prestao (čl. 38. st. 1. ZRSZRH; čl. 44. st. 1. ZMPPRM-a).

se mogla utvrditi samo s nerazmjernim teškoćama, sud će o tome odlučiti prema slobodnoj ocjeni (čl. 223. ZPPRH).

Za imovinske odnose osoba koje žive u izvanbračnoj zajednici mjerodavno je prema primarnom kolizijskom pravilu pravo države čiji su oni državljani (*lex patriae*) (čl. 39. st. 1. ZRSZRH; čl. 45. st. 1. ZMPPRM-a). Ako osobe koje žive u izvanbračnoj zajednici nemaju isto državljanstvo, prema podrednom kolizijskom pravilu mjerodavno je pravo države u kojoj imaju zajedničko prebivalište (*lex domicilii*) (čl. 39. st. 2. ZRSZRH; čl. 45. st. 2. ZMPPRM-a).

Za odnose između roditelja i djece – tako i pitanje uzdržavanja – mjerodavno je pravo države čiji su oni državljani (*lex patriae*) (čl. 40. st. 1. ZRSZRH; čl. 46. st. 1. ZMPPRM-a). Prema podrednom kolizijskom pravilu mjerodavno je pravo države u kojoj svi oni imaju prebivalište (*lex domicilii*) (čl. 40. st. 2. ZRSZRH; čl. 46. st. 2. ZMPPRM-a). ZRSZRH određuje kao mjerodavno pravo za slučaj da su roditelji i djeca državljani različitih država, a nemaju prebivalište u istoj državi, pravo Republike Hrvatske ako je dijete ili koji od roditelja državljanin Republike Hrvatske (čl. 40. st. 3. ZRSZRH). Ako se mjerodavno pravo ne može odrediti prema citiranim odredbama, prema ZRSZRH mjerodavno je pravo države čiji je državljanin dijete (*lex patriae*) (čl. 40. st. 4. ZRSZRH). Prema podrednom kolizijskom pravilu ZMPPRM-a u slučaju da su roditelji i djeca državljani različitih država, a nemaju prebivalište u istoj državi, mjerodavno je pravo one države koje je dijete državljanin (čl. 46. st. 3. ZMPPRM-a).

Za obvezu uzdržavanja između krvnih srodnika, osim roditelja i djece, ili za obvezu uzdržavanja srodnika po tazbini, mjerodavno je pravo one države koje je srodnik državljanin od kojeg se zahtijeva uzdržavanje (*lex patriae*) (čl. 42. ZRSZRH; čl. 48. ZMPPRM-a).

ZRSZRH te ZMPPRM sadržavaju nesamostalna kolizijska pravila prema kojima u slučaju da osoba koja je državljanin Republike Hrvatske, odnosno Makedonije, ima i državljanstvo neke druge države smatra se da ima samo državljanstvo Republike Hrvatske, odnosno Makedonije (čl. 11. st. 1. ZRSZRH; čl. 11. st. 1. ZMPPRM-a). Ako osoba koja nije državljanin Republike Hrvatske, odnosno Makedonije, ima dva strana državljanstva ili više stranih državljanstva, smatra se da ima državljanstvo one države koje je državljanin i u kojoj ima prebivalište (čl. 11. st. 2. ZRSZRH; čl. 11. st. 2. ZMPPRM-a); a ako nema prebivalište ni u jednoj od država čiji je državljanin, smatra se da ima državljanstvo one države čiji je državljanin i s kojom je u najbližoj vezi (čl. 11. st. 3. ZRSZRH; čl. 11. st. 3. ZMPPRM-a). Prema nesamostalnom podrednom kolizijskom pravilu u slučaju da osoba nema državljanstvo ili se ono ne može utvrditi, mjerodavno se pravo određuje prema njezinu prebivalištu (čl. 12. st.

1. ZRSZRH; čl. 12. st. 1. ZMPPRM-a); a ako ga nema ili se ono ne može utvrditi, prema njezinu boravištu (čl. 12. st. 2. ZRSZRH; čl. 12. st. 1. ZMPPRM-a). U slučaju da se niti boravište ne može utvrditi, mjerodavno je *lex fori* (čl. 12. st. 3. ZRSZRH; čl. 12. st. 3. ZMPPRM-a).

Dakle, hrvatska te makedonska kolizijska pravila za određivanje mjerodavnog prava za uzdržavanje u načelu su podudarna. Iznimka se odnosi na određivanje (podrednog) mjerodavnog prava za odnose između roditelja i djece za slučaj da su roditelji i djeca državljanici različitih država, a nemaju prebivalište u istoj državi.

3. ALIMENTACIJSKI POSTUPAK U HRVATSKOM I MAKEDONSKOM PRAVU

3.1. Načela

3.1.1. *Općenito*

Posebna načela alimentacijskog parničnog procesnog prava jesu načelo hitnosti, socijalnosti, oficijelnosti i inkvizitornosti. Pritom su pojedina od njih različito naglašena u ObZRH te ZSRM-u. To se posebno odnosi na načelo oficijelnosti te inkvizitornosti. Ne smiju se zanemariti niti opća načela građanskog procesnog prava, među kojima osobito mjesto ima načelo saslušanja stranaka (čl. 5. ZPPRH; čl. 5. ZPPRM-a).

3.1.2. *Načelo hitnosti*

Načelo hitnosti osobito je naglašeno u alimentacijskim postupcima zbog važnosti te aktualnosti alimentacijskih stvari. ObZRH nastoji ubrzati pružanje pravne zaštite strankama odredbom kojom propisuje da su postupci u obiteljskopравnim stvarima i u alimentacijskim stvarima hitni (čl. 263. st. 2. ObZRH), dok ZSRM propisuje hitnost postupaka u slučaju da stranke imaju zajedničku maloljetnu djecu i djecu nad kojom je produžena roditeljska skrb nakon punoljetnosti (te u slučaju obiteljskog nasilja) (čl. 223. ZSRM-a).

U odnosu na načelo hitnosti u alimentacijskim postupcima ObZRH, za razliku od ZSRM-a, nije stao na načelnoj deklaraciji njihove hitnosti, već se nizom odredaba funkcionalne naravi nastojalo osigurati njegovu operacionalizaciju.

Prvo ročište u alimentacijskim postupcima mora se održati u roku od petnaest dana od dana kad je tužba primljena u sudu (nov. čl. 265. ObZRH). O

žalbi protiv odluke donesene u prvostupanjskom alimentacijskom postupku sud drugog stupnja dužan je odluku donijeti i otpremiti je u roku od šezdeset dana od dana primitka žalbe (nov. čl. 266. ObZRH).³² Navedeni rokovi u kojima se moraju poduzeti određene radnje instruktivnog su karaktera. Čini se da te odredbe mogu samo uputiti sud na važnost pravodobnog i hitnog pružanja pravne zaštite strankama, no daljnja ročišta održavat će se prema objektivnim mogućnostima suda. One će, među ostalim, ovisiti o broju ostalih spisa u parničnoj referadi od kojih neki mogu biti obiteljskopравни predmeti, ali i drugi.³³

3.1.3. Načelo socijalnosti

Sud je dužan tijekom svih obiteljskopравnih postupaka, pa tako i tijekom alimentacijskog postupka, osobito paziti da se zaštite prava i interesi djece, osoba s duševnim smetnjama ili osoba koje se iz drugih razloga nisu sposobne same brinuti o sebi i o svojim pravima i interesima (čl. 267. ObZRH). Ostvarivanje ovog zadatka suda razrađuje se pravilima kojima se utvrđuju dužnosti suda u poduzimanju određenih pravnih radnji.

Ako sud tijekom postupka posumnja da stranka nije sposobna sama se brinuti o svojim pravima i interesima i da bi je zbog toga trebalo lišiti poslovne sposobnosti i postaviti joj skrbnika, izvijestit će o tome centar za socijalnu skrb i nadležni sud radi pokretanja odgovarajućeg postupka (čl. 268. st. 1. ObZRH). Sud će prekinuti postupak dok se ne provede postupak lišenja poslovne sposobnosti i postavi skrbnik, odnosno dok ga centar za socijalnu skrb ili nadležni sud ne obavijesti o obustavi postupka (čl. 268. st. 2. ObZRH). O prekidu sud

³² Prema ObZRH prije ZIDObZRH 2007 drugostupanjski je sud bio dužan donijeti odluku u roku od trideset dana od dana primitka žalbe protiv odluke donesene u prvostupanjskom postupku (prij. čl. 266. ObZRH). Budući da zakonodavac nije propisivao do kada sud mora presudu pokušati dostaviti, pa se u praksi i dalje događalo da stranke predugo čekaju da doznaju kakva je odluka suda, u ZIDObZRH 2007 (nov. čl. 266. ObZRH) naglasilo se da se drugostupanjska odluka mora donijeti i otpremiti u roku od šezdeset dana.

³³ Odredbe o hitnosti obiteljskopравnih predmeta nikako ne bi trebalo protumačiti na način da ostale predmete ne treba pravovremeno riješiti. Hitnost je naime, osim u obiteljskopравnim predmetima, predviđena i za niz drugih postupaka, npr. u parnicama iz radnih odnosa, u parnicama zbog smetanja posjeda (čl. 434., čl. 440. ZPPRH). Prema Zakonu o udrugama Republike Hrvatske iz 2001. godine (Narodne novine RH, br. 88/2001 i 11/2002 – ispravak; dalje u tekstu: ZURH) postupak je za zabranu djelovanja udruge hitan (čl. 36. st. 3. ZURH). Hitnost je postupka pojačana i rokovima u kojima se određene radnje moraju poduzeti.

bi bio dužan odlučiti konstitutivnim rješenjem (*arg. ex* čl. 268. st. 2. ObZRH) koje bi djelovalo i prije svoje pravomoćnosti (*arg. ex* čl. 218. ZPPRH).

Za vrijeme prekida postupka mogu se poduzimati samo radnje za koje postoji opasnost od odgode, posebice one radnje kojima treba zaštititi ili osigurati prava stranke koja nije sposobna sama brinuti se o svojim pravima i interesima (čl. 268. st. 2. ObZRH). Takve bi radnje sud poduzimao po službenoj dužnosti ili na inicijativu stranke ili drugog sudionika – centra za socijalnu skrb – u postupku. Tako bi sud mogao odrediti privremene mjere osiguranja radi uzdržavanja, odnosno zabrane naplate tražbina po osnovi uzdržavanja (nov. čl. 212.a, nov. čl. 212.b, nov. čl. 243. st. 2. i 3., nov. čl. 305.d, čl. 356. st. 1. i 3., čl. 357., 358. ObZRH; *vide infra ad* 3. 3.).

U navedenim slučajevima sud može postaviti privremenog zastupnika svakoj stranci u postupku – tužitelju i tuženiku (nov. čl. 268. st. 3. ObZRH). U noveliranom je ObZRH stavljeno izvan dvojbe pitanje na čiju bi inicijativu sud trebao postaviti privremenog zastupnika i riješeno je pitanje prekida te nastavljanja postupka kad se stranci postavlja privremeni zastupnik. Tako sud može na zahtjev protivne stranke ili po službenoj dužnosti postaviti privremenog zastupnika svakoj stranci u postupku (nov. čl. 268. st. 3. ObZRH). U tom slučaju neće prekinuti postupak, odnosno ako ga naknadno postavi, nastavit će prekinuti postupak (nov. čl. 268. st. 4. ObZRH).

Tim bi se ovlastima sud trebao koristiti kad nađe da je neumjesno raspravljati sa strankom protiv koje se vodi postupak za lišenje ili ograničenje poslovne sposobnosti, ili sa strankom protiv koje bi takav postupak trebalo pokrenuti.³⁴ Međutim, ZSRM ne sadržava odredbe o dužnostima i ovlastima suda u slučaju da tijekom postupka posumnja da se stranka nije sposobna sama brinuti o svojim pravima i interesima i da bi je zbog toga trebalo lišiti poslovne sposobnosti, odnosno protiv koje se vodi takav postupak.

³⁴ Sudska praksa se izjašnjava o nepostojanju parnične sposobnosti stranaka koje su (još) poslovno sposobne da tako izađe iz krize uzrokovane činjenicom što se u parnici javljaju stranke poslovno sposobne, no kojima bi trebalo oduzeti poslovnu sposobnost jer pokazuju znakove ozbiljnih relevantnih poremećaja, pa bi bilo nerazborito s njima postupati kao s osobama koje su se u stanju same brinuti o svojim pravima i interesima. VSBH: Gž-399/71; VSH: Gž-4279/74 – judikati cit. prema Triva, Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004. (dalje u tekstu: Triva–Dika, GPPP), str. 310. Tako, međutim, i recentnija praksa: VSRH: Rev-827/94, “odsutnost parnične sposobnosti vrijedi i za stranku koja je (još) poslovno sposobna uvijek onda kada pokazuje znakove ozbiljnih, relevantnih, zdravstvenih poremećaja”. Vidi i Dika, *Građansko parnično pravo, Stranke, njihovi zastupnici i treći u parničnom postupku*, IV. knjiga, Zagreb, 2008., str. 49 – 50.

3.1.4. Načelo oficijelnosti

Načelo je oficijelnosti u hrvatskom alimentacijskom parničnom procesnom pravu apostrofirano odredbama o zabrani djetetu da disponira (neposrednim) predmetom spora – da se kao tužitelj odrekne tužbenog zahtjeva te da kao tuženik prizna tužbeni zahtjev (nov. čl. 270.a st. 1. ObZRH). Stoga je mogućnost donošenja presuda na temelju priznanja te presuda na temelju odricanja ograničena te podvrgnuta općim kontrolnim ovlastima suda (*arg. ex nov.* čl. 270.a st. 2., nov. čl. 305.a st. 2. i 3. ObZRH). S druge strane, prema makedonskom alimentacijskom parničnom procesnom pravu te su materijalne procesne dispozicije općenito dopuštene. O dispozitivnim presudama i sudskoj nagodbi u hrvatskom i makedonskom pravu *vide infra ad* 3. 4.

Prema odredbama ObZRH te ZSRM-a u stvarima uzdržavanja djeteta sud nije vezan zahtjevima stranaka (čl. 305. st. 1. ObZRH; čl. 277. ZSRM-a).

3.1.5. Načelo inkvizitornosti

U postupcima o uzdržavanju djece sud je ovlašten utvrđivati i činjenice koje stranke nisu iznijele, a može odlučiti da se dokazuju i činjenice koje su stranke priznale u postupku (nov. čl. 270.a st. 4. ObZRH). S druge strane, ZSRM određuje da sud može utvrđivati i činjenice koje nisu sporne među strankama, a na kojima se temelji tužbeni zahtjev u bračnom sporu, samo ako se one odnose na zajedničku maloljetnu djecu (čl. 257. st. 1. ZSRM-a). Pritom ZSRM ne sadržava odredbe o istim inkvizitornim ovlastima suda kad on o uzdržavanju djece odlučuje u povodu posebne tužbe (u tzv. alimentacijskom sporu kao glavnom sporu). Međutim, čini se da bi se takav zaključak mogao izvesti iz odredbe čl. 277. ZSRM-a, prema kojoj sud u stvarima uzdržavanja djeteta nije vezan zahtjevima stranaka. Ako sud nije vezan zahtjevima stranaka, odnosno ako bi mogao suditi izvan i mimo takvih zahtjeva, morao bi moći utvrđivati i činjenice koje među strankama nisu sporne (*arg. ex* čl. 277. u vezi s čl. 257. st. 1. ZSRM-a).

Može se, međutim, primijetiti da su inkvizitorne ovlasti suda prema ZSRM-u uža u odnosu na ObZRH. Čini se da sud, prema ZSRM-u, ne bi mogao utvrđivati činjenice koje stanke nisu iznijele, odnosno na kojima se ne temelji tužbeni zahtjev u alimentacijskoj parnici (*arg. ex* čl. 257. st. 1. ZSRM-a). Mogao bi se izvesti i suprotan zaključak iz odredbe čl. 277. ZSRM-a prema kojoj sud nije vezan zahtjevima stranaka pa bi morao moći suditi i izvan i mimo takvih zahtjeva, a i utvrđivati činjenice koje stanke nisu iznijele. U takvom se slučaju

otvara pitanje mogućnosti suda da sazna za takve činjenice s obzirom na to da prema ZSRM-u sud nema ovlasti i dužnosti kao prema ObZRH³⁵, a to vrijedi i za centar za socijalnu skrb.³⁶

3.1.6. Načelo nejavnosti

Prema ObZRH javnost je isključena samo u postupku u kojem se odlučuje o statusnim stvarima (čl. 271. ObZRH). Budući da alimentacijski sporovi nisu (čisto) statusni sporovi, u njima nije po Zakonu isključena javnost. Javnost bi se u alimentacijskim postupcima mogla isključiti odlukom suda prema odredbama ZPPRH.

U alimentacijskim je sporovima prema ZSRM-u isključena javnost (*arg. ex* čl. 224. st. 1. ZSRM-a). Pritom, nakon isključenja, predsjednik vijeća može dozvoliti da na ročištu za glavnu raspravu prisustvuju znanstveni i javni radnici koji se bave problematikom braka i obitelji, kao i osobe koje stranke predlože (čl. 224. st. 2. ZSRM-a).

3.2. Određena pitanja alimentacijskog postupka

3.2.1. Općenito

Prema ObZRH te ZSRM-u u parnicama o uzdržavanju neće se primjenjivati odredbe Zakona o parničnom postupku koje se odnose na postupak u sporovima male vrijednosti (čl. 304. ObZRH; čl. 276. ZSRM-a). Pritom je ZIDObZRH 2007 izvršena reorganizacija prvostupanjskog alimentacijskog postupka u stvarima uzdržavanja djeteta.

Prema ZRSZRH te ZMPPRM-u tuženik nema pravo tražiti aktorsku kauciju (čl. 83. st. 1. t. 4. ZRSZRH; čl. 96. st. 1. t. 4. ZMPPRM-a).

³⁵ Prema ObZRH nakon ZIDObZRH 2007 sud je dužan i ovlašten, ako ocijeni da je to potrebno, od osobe koja je dužna uzdržavati zatražiti da dade prokazni popis imovine uz odgovarajuću primjenu odredaba Ovršnog zakona (nov. čl. 231. st. 4. ObZRH). Ako ocijeni da je to potrebno, sud može od Ministarstva financija – Porezne uprave, Ministarstva unutarnjih poslova, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Financijske agencije i drugih osoba zatražiti podatke s kojima raspolažu, uz odgovarajuću primjenu odredaba Ovršnog zakona (nov. čl. 231. st. 5. ObZRH).

³⁶ Sudjelovanje je centra za socijalnu skrb prema ObZRH u obiteljskim postupcima šire od istog sudjelovanja centra prema ZSRM-u. Osim odredaba čl. 249. o sudjelovanju centra u adhezijskom postupku koji se vodi uz brakorazvodni kao glavni postupak, ZSRM ne propisuje sudjelovanje centra u posebnim alimentacijskim postupcima.

3.2.2. Hrvatsko pravo

Nakon ZIDObZRH 2007 u sporovima o uzdržavanju sud će tužbu dostaviti tuženiku na odgovor, osim ako okolnosti pojedinog slučaja ne zahtijevaju da se tuženiku tužba odmah dostavi s pozivom na ročište (nov. čl. 305.a st. 1. ObZRH).³⁷ Dakle, ako sud smatra da se na temelju tužbe može dalje postupati, da postoje pretpostavke za nastavak postupka, ili ako odgodi odlučivanje o njihovu postojanju (čl. 283. ZPPRH), ili ako unatoč uočenim zaprekama za meritorno odlučivanje još ne smije odbaciti tužbu (čl. 288. st. 2. ZPPRH), u pravilu će narediti da se primjerak tužbe dostavi tuženiku radi podnošenja pisanog odgovora na tužbu, a u pozivu će upozoriti tuženika na pravne posljedice nepodnošenja odgovora na tužbu (nov. čl. 305.a st. 1. ObZRH; čl. 284. st. 1. ZPPRH). Samo iznimno sud može, ako to zahtijevaju okolnosti pojedinog slučaja, odmah zakazati ročište i narediti da se primjerak tužbe dostavi tuženiku s pozivom na ročište (nov. čl. 305.a st. 1. ObZRH).

U slučaju da je sud tuženiku dostavio tužbu i poziv za davanje odgovora na tužbu, što je u novom uređenju usvojeno kao pravilo, ne primjenjuje se odredba prema kojoj sud mora prvo ročište održati u roku od petnaest dana od dana kad je tužba primljena (*arg. ex nov.* čl. 265. ObZRH; *vide supra ad* 3. 1. 2.).³⁸

Da bi dostavljanje proizvelo pravne učinke potrebno je da bude obavljeno prema pravilima o (osobnoj, kvalificiranoj) dostavi.

Ako se osoba kojoj se pismeno mora izravno osobno predati ne zatekne tamo gdje se dostava ima obaviti, dostavljač je dužan obavijestiti se kad bi i na kojem mjestu mogao tu osobu zateći te joj ostaviti kod poslovno sposobnog člana kućanstva (nov. čl. 141. st. 1. ZPPRH), ili kod kućepazitelja odnosno susjeda (nov. čl. 141. st. 2. ZPPRH), ili kod osobe koja radi na istom mjestu kao i ona (nov. čl. 141. st. 3. ZPPRH), pismenu obavijest da radi primanja pismena bude u određeni dan i sat u svojem stanu, odnosno na svojem radnom mjestu.³⁹ U toj joj obavijesti poštar kao dostavljač nije ovlašten naložiti da dođe

³⁷ Prije ZIDObZRH 2007 u sporovima o uzdržavanju tužba se praktično nije mogla dostavljati tuženiku na odgovor s obzirom na to da se u tim sporovima prvo ročište moralo održati u roku od petnaest dana od dana primitka inicijalnog akta u sudu (*arg. ex prij.* čl. 265. st. 2. ObZRH).

³⁸ U redovnom je parničnom postupku, također, dostava tužbe na odgovor tuženiku pravilo, dok je zakazivanje ročišta prije dobivanja odgovora na tužbu iznimka od tog pravila (*arg. ex* čl. 284. ZPPRH).

³⁹ Dostava nije uredna kad je pismeno koje je trebalo dostaviti osobno stranci već pri prvom pokušaju dostave uručeno članu njezina porodičnog domaćinstva. VSRH: Rev-1121/96.

preuzeti pismeno u poštu.⁴⁰ Takva dostava ne bi bila uredna.⁴¹ Treba smatrati da bi (*arg. a cohaerentia ex nov. čl. 141. st. 1. ZPPRH*) poslovno sposobni članovi kućanstva bili dužni primiti takvu obavijest, ali da je (*arg. a cohaerentia, a maiori ad minus ex nov. čl. 141. st. 2. i 3. ZPPRH*) kućepazitelj, susjed i osoba koja radi na istom mjestu kao adresat ne bi bili dužni primiti.

Ako dostavljač i nakon što je ostavio obavijest ne zatekne osobu kojoj se pismeno ima dostaviti na mjestu i u vrijeme koje je naznačio u ostavljenoj obavijesti, dostavu je dužan obaviti predajom pismena poslovno sposobnom članu kućanstva, koji ju je dužan primiti, odnosno kućepazitelju, susjedu ili osobi koja radi na istom mjestu kao i adresat ako je oni pristanu primiti (*arg. ex nov. čl. 141., čl. 142. st. 2. ZPPRH*). Predajom pismena tim osobama smatra se da je dostava obavljena (nov. čl. 142. st. 2. ZPPRH) (supstitutivna dostava). Takvim redoslijedom tih radnji uvjetovana je valjanost kvalificirane dostave.⁴²

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske iz 2008. godine⁴³ bitno je drukčije uređeno postupanje u slučaju kad pokušaj dostave na adresu stana ili radnog mjesta prema podacima iz tužbe, nekog drugog podneska ili općenito stanja spisa ne uspije.

Ako pokušaj dostave na nekoj od tih adresa ne uspije po pravilima o osobnoj dostavi, dostava adresatu pokušat će se, također prema pravilima o osobnoj dostavi, iznova obaviti na adresi njegova prebivališta u Republici Hrvatskoj prema podacima koji će se pribaviti iz evidencija Ministarstva unutarnjih poslova (nov. čl. 143. st. 1. ZPPRH), osim ako iz tih podataka ne proizlazi da je adresat prijavio neku drugu adresu ili način dostave (nov. čl. 143. st. 3. ZPPRH). Ako se ni ponovna dostava prema pravilima o osobnoj dostavi ne uspije obaviti ni na pribavljenoj adresi prebivališta, dostava će se adresatu pokušati još jednom obaviti na toj adresi (registriranog prebivališta) nakon isteka roka od trideset dana (nov. čl. 143. st. 2. ZPPRH).

Međutim, ako prema podacima iz evidencija Ministarstva unutarnjih poslova proizlazi da je adresat prijavio boravište u kojem drugom mjestu u Re-

⁴⁰ VSH: Rev-2580/86, Pregled sudske prakse, 35/159 – judikat cit. prema Triva–Dika, GPPP, str. 376.

⁴¹ VSRH: Rev-2747/94, Vrhovni sud Republike Hrvatske: Izbor odluka, 1/1996, str. 166.

⁴² Okružni sud u Zagrebu: Gž-1985/81, Pregled sudske prakse, 19/193 – judikat cit. prema Dika, *Građansko parnično pravo, Parnične radnje*, V. knjiga, Zagreb, 2008., str. 255.

⁴³ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske iz 2008. godine (Narodne novine RH, br. 84/2008; dalje u tekstu: ZIDZPPRH 2008).

publici Hrvatskoj ili da je prijavio koje drugo mjesto ili način na koji mu se dostava može obaviti (nov. čl. 143.a ZPPRH), dostava će se prema pravilima o osobnoj dostavi ponovno pokušati obaviti na adresu njegova upisana boravišta, odnosno na drugom prijavljenom mjestu ili na drugi prijavljeni način (nov. čl. 143. st. 3. ZPPRH).

Ako se adresa navedena u tužbi prema podacima iz evidencija Ministarstva unutarnjih poslova ne razlikuje od adrese prebivališta, a osoba kojoj se dostava ima obaviti nije prijavila adresu boravišta u Republici Hrvatskoj, odnosno drugo mjesto ili način na koji joj se dostava može obaviti (nov. čl. 143.a ZPPRH), dostava će joj se još jednom pokušati obaviti na adresi iz tužbe nakon isteka roka od petnaest dana, također prema pravilima o osobnoj dostavi (*arg. ex nov.* čl. 143. st. 4. ZPPRH).

Ako ni ponovna dostava ne uspije na jednoj od navedenih adresa, obaviti će se stavljanjem pismena na oglasnu ploču suda (nov. čl. 143. st. 2., 3. i 4. ZPPRH). Pritom će se smatrati da je dostava obavljena istekom osmog dana od dana stavljanja pismena na oglasnu ploču suda (nov. čl. 143. st. 2., 3. i 4. ZPPRH).

Međutim, ObZRH nakon ZIDObZRH 2007 razrađena su posebna pravila o dostavi u alimentacijskim sporovima koja imaju prednost u primjeni u odnosu na opća pravila o dostavi ZPPRH (*lex specialis derogat generali*), ali samo u odnosu na alimentacijske sporove koje pokreće maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti. U sporovima o uzdržavanju u kojemu je tužitelj maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti u kojem se tužba nije mogla tuženiku dostaviti na adresu naznačenoj u tužbi (prema pravilima ZPPRH o osobnoj dostavi), sud će od nadležne policijske uprave zatražiti podatke o adresi tuženika. Podaci se mogu zatražiti i telefonskim putem, o čemu će se sačiniti službena bilješka (nov. čl. 305.b st. 1. ObZRH). Ako se dostava tužbe ne uspije obaviti ni na adresi koju sud dobije od nadležne policijske uprave, sud će tuženiku bez odgode postaviti privremenog zastupnika (nov. čl. 305.b st. 2. ObZRH). Smatrat će se da se dostava nije uspjela obaviti ako se nije uspjela obaviti ni prigodom drugog pokušaja prema pravilima Zakona o parničnom postupku o osobnoj dostavi ili stoga što tuženik ni nakon druge ostavljene obavijesti nije preuzeo pismo u pošti (nov. čl. 305.b st. 3. ObZRH).

Opća su pravila o dostavi ZPPRH, nakon ZIDZPPRH 2008, funkcionalnija u odnosu na posebna pravila ObZRH o dostavi u postupcima o uzdržavanju djece jer, među ostalim, čine suvišnim postavljanje privremenog zastupnika.

Umjesto toga predviđaju mogućnost da se dostava obavlja stavljanjem pismena na oglasnu ploču suda (nov. čl. 143. st. 2., 3. i 4. ZPPRH). *De lege ferenda*, trebalo bi preispitati odredbu nov. čl. 305.b. st. 2. ObZRH o postavljanju privremenog zastupnika u slučaju kad se dostava nije uspjela obaviti ni na adresu koju je sud dobio od nadležne policijske uprave, uzimajući u obzir odredbe nov. čl. 143. ZPPRH.

Nakon ZIDObZRH 2007 na specifičan je način uređeno i donošenje, izrada i dostava presuda zbog ogluhe i zbog izostanka u postupcima o uzdržavanju djece (nov. čl. 305.c ObZRH).

U sporovima o uzdržavanju u kojemu je tužitelj maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti sud je dužan već pri dostavi tužbe tuženiku dostaviti i poziv za prvo ročište (nov. čl. 305.c st. 1. ObZRH). Ako se ispune uvjeti za donošenje presude zbog ogluhe ili zbog izostanka, sud će na zakazanom ročištu strankama objaviti presudu te im je uručiti (nov. čl. 305.c st. 2. ObZRH). Odsutnoj stranci se presuda neće dostaviti, već će se objaviti na oglasnoj ploči suda (nov. čl. 305.c st. 2. ObZRH). Smatrat će se da je dostava presude toj stranci obavljena istekom osmoga dana od dana objave na oglasnoj ploči (nov. čl. 305.c st. 2. ObZRH). Ako se ne ispune uvjeti za donošenje presude zbog ogluhe, sud će održati zakazano ročište i, ako odluči to ročište odgoditi, odmah na njemu zakazati novo ročište na koje se odsutna stranka neće posebno pozivati (nov. 305.c st. 3. ObZRH). Ako se na tom ročištu ispune uvjeti za donošenje presude zbog izostanka, sud će donijeti tu presudu, odmah je napisati i uručiti strankama (nov. čl. 305.c st. 4. ObZRH). Odsutnoj stranci presuda se neće dostaviti, već će se objaviti na oglasnoj ploči suda (nov. čl. 305.c st. 4. ObZRH). Smatrat će se da je dostava presude toj stranci obavljena istekom osmoga dana od dana objave na oglasnoj ploči (nov. čl. 305.c st. 4. ObZRH). Na navedeni način sud će postupati i prigodom svake sljedeće odgode ročišta, s time da će na ročištu na kojem će zaključiti glavnu raspravu odrediti ročište za objavu presude (nov. čl. 305.c st. 5. ObZRH). Na ročištu za objavu presude sud će je u pravilu strankama i uručiti; a ako do toga ročišta presuda ne bude napisana, na njemu će odrediti posebno ročište za uručenje presude, o kojemu se odsutna stranka neće posebno obavijestiti (nov. čl. 305.c st. 6. ObZRH). Stranci koja ne pristupi na ročište za uručenje presude, presuda se neće posebno dostaviti, već će se objaviti na oglasnoj ploči suda (nov. čl. 305.c st. 7. ObZRH). Smatrat će se da je dostava presude toj stranci obavljena istekom osmoga dana od dana objave na oglasnoj ploči (nov. čl. 305.c st. 7. ObZRH).

Trebalo bi, *de lege ferenda*, razmisliti o mogućnosti generalizacije navedenih rješenja o slanju poziva za prvo ročište, odgodi ročišta, donošenju, objavi, izradi i dostavi presude zbog ogluhe te presude zbog izostanka u sporovima o uzdržavanju u kojima je tužitelj maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti na sve alimentacijske postupke. Naime, u prilog novih rješenja govori ubrzanje, pojednostavnjenje alimentacijskih postupaka, među ostalim, sprečavanje da se izbjegavanjem dostave odugovlači njegov završetak, a time i lakše ostvarivanje prava na uzdržavanje.⁴⁴

3.2.3. *Makedonsko pravo*

Budući da ZSRM ne sadržava posebna procesna pravila o dostavi tužbe tuženiku u alimentacijskim postupcima općenito, odnosno postupcima o uzdržavanju djece posebno, primjenjivala bi se opća pravila ZPPRM-a (čl. 222. ZSRM-a). Tako se prema ZPPRM-u tužba s priložima dostavlja tuženiku s pozivom na davanje odgovora na tužbu u roku koji sud odredi, a koji ne može biti kraći od petnaest dana niti duži od trideset dana (čl. 269. st. 1. ZPPRM-a). Sud je pritom dužan upozoriti tuženika na pravne posljedice nepodnošenja odgovora na tužbu u određenom roku, odnosno na mogućnost donošenja presude zbog ogluhe (mak. *presuda poradi nepodnesivanje odgovor na tužba*) (čl. 269. st. 1. u vezi s čl. 319. ZPPRM-a). Samo iznimno sud može, ako to zahtijevaju posebne okolnosti pojedinog slučaja, a osobito ako je to potrebno radi odlučivanja o prijedlogu za određivanje privremenih mjera, odmah zakazati ročište i narediti da se primjerak tužbe dostavi tuženiku (čl. 269. st. 2. ZPPRM-a).⁴⁵

Tužba se u alimentacijskim postupcima dostavlja prema općim pravilima ZPPRM-a o osobnoj dostavi (čl. 137. st. 1. ZPPRM-a) koja se razlikuju od istih pravila ZPPRH u pogledu supstitutivne dostave.

Ako se osoba kojoj se pismeno mora osobno dostaviti ne zatekne tamo gdje se dostava ima obaviti, dostavljač joj je dužan ostaviti kod poslovno sposobnog člana domaćinstva (čl. 136. st. 1. ZPPRM-a) ili kod osobe koja radi na istom mjestu kao i ona (čl. 136. st. 2. ZPPRM-a) pismenu obavijest da dođe u određeni dan i sat na sud radi primanja pismena (čl. 137. st. 2. ZPPRM-a). Pritom *argumentum a cohaerentia ex* čl. 136. st. 1. ZPPRM-a treba smatrati da bi poslovno sposobni članovi domaćinstva bili dužni primiti takvu obavijest,

⁴⁴ U prilog prihvaćanju takva iskoraka govore i posljednje izmjene ZPPRH (ZIDZPPRH 2008) u odnosu na postupak u sporovima male vrijednosti. Vidi nov. čl. 461.g, nov. čl. 461.j st. 2., nov. čl. 466. st. 1. ZPPRH.

⁴⁵ Pritom ZSRM, za razliku od ObZRH, ne sadržava posebne odredbe o roku u kojem sud mora zakazati prvo ročište u alimentacijskom postupku. *Vide supra ad* 3. 1. 2.

ali da je *argumentum a cohaerentia, a maiori ad minus* ex čl. 136. st. 2. ZPPRM-a osobe koje rade na istom mjestu kao adresat ne bi bile dužne primiti.

Ako osoba ne dođe na sud radi primanja pismena, a nedolazak ne opravda u roku od tri dana, računajući od dana kada je pozvana na sud da ga primi, pismeno će se poslati preporučeno poštom. Ako pismeno ne bude podignuto u roku od osam dana od obavijesti da se pismeno treba podignuti, smatrat će se da je dostava uredno izvršena (čl. 137. st. 2. ZPPRM-a).

Bitna razlika između hrvatskog i makedonskog uređenja jest u tome što se prema ZPPRH kod osobne dostave, nakon što se dva puta pokušalo fizički izravno predati adresatu, pismeno može predati drugim osobama (tzv. supstitutivna dostava; čl. 142. st. 2. ZPPRH), dok se prema ZPPRM-u u tom slučaju pismeno pokušava po treći put dostaviti izravno adresatu preporučenom pošiljkom putem pošte te se predmnijeva, ako pismeno ne bude podignuto u roku od osam dana od obavijesti, da je dostava uredno izvršena (čl. 137. st. 2. ZPPRM-a). U tom smislu ZPPRM provodi do kraja ideju o "osobnoj" dostavi.

ZPPRM sadržava i pravila o postupanju suda u slučaju kad pokušaj dostave na adresu prema podacima iz tužbe ne uspije, a koja se primjenjuju i u alimentacijskim postupcima (čl. 222. ZSRM-a). U tom slučaju dostava se vrši na adresu iz osobne iskaznice (čl. 129. st. 5. ZPPRM-a). Ako dostava preporučenom pošiljkom na adresu iz osobne iskaznice ne uspije, dostava se vrši objavom pismena na oglasnoj ploči suda (čl. 129. st. 6. ZPPRM-a). Pritom se smatra da je dostava izvršena nakon isteka osam dana od dana objavljivanja pismena na oglasnoj ploči suda (čl. 129. st. 6. ZPPRM-a).

Citirana pravila ZPPRM-a o postupanju suda u slučaju kad pokušaj dostave na adresu prema podacima iz tužbe ne uspije funkcionalnija su u odnosu na posebna pravila ObZRH o postupanju suda u istom slučaju u postupcima o uzdržavanju djece. Naime, dok je prema hrvatskom uređenju sud dužan postaviti privremenog zastupnika (nov. čl. 305.b st. 2. ObZRH), s druge strane makedonsko uređenje predviđa mogućnost da se dostava obavlja stavljanjem pismena na oglasnu ploču suda (čl. 129. st. 6. ZPPRM-a). Mogućnost da se dostava u tim slučajevima obavlja stavljanjem pismena na oglasnu ploču suda predviđaju i opća pravila o dostavi ZPPRH nakon ZIDZPPRH 2008 (nov. čl. 143. st. 2., 3. i 4. ZPPRH). Međutim, čini se da se ta pravila ZPPRH primjenjuju samo u postupcima o uzdržavanju poslovno sposobnih osoba, a u pogledu postupaka o uzdržavanju djece samo kad je dijete tuženik (*arg. a contrario* ex nov. čl. 305.b ObZRH).

Budući da ZSRM ne sadržava posebna procesna pravila o odgodi i pozivanju na ročišta, donošenju, izradi te dostavi presuda u alimentacijskim postupci-

ma općenito, odnosno postupcima o uzdržavanju djece posebno, primjenjivala bi se opća pravila ZPPRM-a (čl. 222. ZSRM-a). Tako ako sud odluči odgoditi ročište, predsjednik vijeća dužan je prisutnima priopćiti dan i sat novog ročišta (čl. 300. st. 2. ZPPRM-a). Pritom, ako se stranka koja je uredno pozvana da prisustvuje ročištu ili je pak obaviještena o poduzimanju određene radnje ne pojavi pred sudom, sud nema daljnju obvezu da je poziva (čl. 126. ZPPRM-a). Na njezin zahtjev sud joj je dužan na sudu uručiti poziv o danu i vremenu održavanja ročišta (čl. 126. ZPPRM-a).

U odnosu na donošenje te objavu presude vrijedi pravilo da se presuda donosi odmah nakon zaključenja glavne rasprave na zapisnik te ju objavljuje predsjednik vijeća (čl. 324. st. 3. ZPPRM-a). U složenijim predmetima sud može odgoditi donošenje presude za petnaest dana od dana zaključenja glavne rasprave. U tom roku sud je dužan održati ročište na kojem će objaviti presudu. Ročište za objavljivanje presude sud je dužan zakazati na ročištu na kojem je glavna rasprava zaključena i koje će se održati neovisno o tome jesu li stranke o njemu obaviještene, odnosno jesu li pristupile tom ročištu (čl. 324. st. 4. ZPPRM-a). Objavljena presuda mora se izraditi u roku od osam dana, a u složenijim predmetima iznimno u roku od petnaest dana od dana objavljivanja (čl. 326. st. 1. ZPPRM-a). U roku od osam dana od dana pisane izrade presude strankama se dostavlja ovjereni prijepis presude s poukom o pravu na izjavljivanje pravnog lijeka protiv presude (čl. 326. st. 3. ZPPRM-a).

Citirane odredbe ZPPRM-a primjenjivale bi se u pogledu donošenja, objavljivanja i dostavljanja kontradiktornih presuda te u pogledu presuda na temelju priznanja, presuda na temelju odricanja, presuda zbog ogluhe te presuda zbog izostanka u alimentacijskim postupcima s obzirom na to da ZPPRM u pogledu posljednjih ne propisuje drukčije.

3.3. Postupak za izmjenu odluke o uzdržavanju

3.3.1. Postupak za prestanak obveze uzdržavanja

Novelirani ObZRH uređuje na specifičan način postupak za prestanak obveze uzdržavanja. Tako ako je pravo na uzdržavanje punoljetnog djeteta utvrđeno ovršnom ispravom, roditelj može tužbom tražiti da se utvrdi prestanak njegove obveze uzdržavanja na temelju te isprave čim prestanu pretpostavke za uzdržavanje djeteta (nov. čl. 212.a st. 1. ObZRH).⁴⁶

⁴⁶ Odredbe o postupku za prestanak obveze uzdržavanja primjenjuju se na odgovarajući način i na obvezu maćehe ili očuha da uzdržavaju maloljetne pastorkice (nov.

U presudi kojom prihvaća tužbeni zahtjev sud će po službenoj dužnosti kao dan prestanka prava na uzdržavanje utvrditi dan podnošenja tužbe ili koji drugi dan poslije toga dana ako nađe da je ona prestala toga dana (nov. čl. 212.a st. 2. ObZRH). Dakle najraniji trenutak od kojeg sud može utvrditi prestanak prava na uzdržavanje jest dan podnošenja tužbe, a najkasniji trenutak zaključenja glavne rasprave.

U slučaju prestanka prava na uzdržavanje bračnog, odnosno izvanbračnog druga, *arg. ex* čl. 221. st. 3. – 4. i čl. 225. st. 3. – 4. ObZRH⁴⁷ proizlazi da bi tužitelj mogao tražiti od suda da utvrdi kao dan prestanka prava na uzdržavanje i trenutak prije podnošenja tužbe, kada je nastupila koja od Zakonom propisanih pretpostavaka za prestanak uzdržavanja (npr. trenutak zaključenja novog braka uzdržavane osobe prije nego što je tužitelj podnio tužbu radi utvrđenja prestanka prava na uzdržavanje – čl. 221. st. 1., čl. 225. st. 1. ObZRH), dok bi najkasniji bio trenutak zaključenja glavne rasprave.⁴⁸

čl. 214. st. 4. ObZRH), obvezu punoljetnih pastoraka da uzdržavaju maćehu ili očuha (nov. čl. 215. st. 2. ObZRH), obvezu bake i djeda da uzdržavaju unučad (nov. čl. 216. st. 2. ObZRH), obvezu uzdržavanja bračnog druga (nov. čl. 221. st. 3. ObZRH), obvezu uzdržavanja izvanbračnog druga (nov. čl. 225. st. 3. ObZRH) te obvezu oca izvanbračnog djeteta da uzdržava njegovu majku (nov. čl. 226. st. 3. ObZRH). Iako ObZRH to izrijeком ne propisuje, treba smatrati da se navedene odredbe o postupku za prestanak obveze uzdržavanja primjenjuju i na obvezu punoljetnog djeteta da uzdržava roditelja.

⁴⁷ Odredbe čl. 221. i čl. 225. ObZRH uređuju prestanak, odnosno smanjenje obveze za uzdržavanje bračnog odnosno izvanbračnog druga. Pritom te odredbe upućuju na **odgovarajuću primjenu** odredaba čl. 212.a i čl. 212.b ObZRH (čl. 221. st. 3., čl. 225. st. 3. ObZRH). Također, bračni odnosno izvanbračni drug koji je snosio troškove uzdržavanja drugog bračnog odnosno izvanbračnog druga **i nakon prestanka obveze za uzdržavanje, odnosno nakon njezina smanjenja, ima pravo na povrat vrijednosti danog uzdržavanja i za vrijeme prije podnošenja tužbe** kojom je tražio da se utvrdi prestanak obveze uzdržavanja, odnosno da se ta obveza smanji (čl. 221. st. 4, čl. 225. st. 4. ObZRH). Stoga tužitelj može tužbom tražiti da se utvrdi kao dan prestanka, odnosno smanjenja obveze za uzdržavanje i moment prije podnošenja tužbe.

⁴⁸ Ako bi ovrha na temelju ovršne isprave kojom je utvrđeno pravo na uzdržavanje bila u tijeku, ovršenik bi mogao – s obzirom na to da je tražbina prestala (opozicijski razlog) – podnijeti žalbu protiv rješenja o ovrsi i nakon njegove pravomoćnosti (žalba nakon proteka roka) ako taj razlog nije mogao iz opravdanih razloga istaknuti već u roku za žalbu protiv toga rješenja (čl. 49. st. 1. Ovršnog zakona Republike Hrvatske iz 1996. godine, Narodne novine RH, br. 57/1996, 29/1999, 42/2000, 173/2003, 194/2003, 151/2004, 88/2005, 121/2005, 67/2008; dalje u tekstu: OZRH). Žalba nakon proteka roka može se podnijeti sve do dovršetka ovršnog postupka (čl. 49. st. 2. OZRH). Ako rješenje o žalbi protiv rješenja o ovrsi ovisi o utvrđenju spornih činjenica čije postojanje ovršenik dokaže javnom (npr. zaključenje novog braka –

Tužba kojom bi se tražilo da sud utvrdi prestanak obveze uzdržavanja utvrđene ovršnom ispravom te presuda kojom bi se usvojio takav tužbeni zahtjev bile bi deklaratorne prirode.

U toj parnici ili u posebnom postupku osiguranja sud može na prijedlog roditelja donijeti privremenu mjeru o zabrani naplate uzdržavanja na temelju ovršne isprave kojom je ono određeno do pravomoćnog završetka spora. Ta se zabrana može odnositi samo na prisilne naplate pojedinih tražbina za uzdržavanje nastalih nakon dana podnošenja tužbe, s time da sud kao dan na koji se odnosi zabrana može odrediti i koji kasniji dan (nov. čl. 212.a st. 3. ObZRH).

Iz citiranih odredaba ObZRH proizlazi da bi tužitelj kao predlagatelj osiguranja mogao tražiti određivanje privremene mjere radi osiguranja nenovčane tražbine samo nakon pokretanja parnice radi prestanka obveze uzdržavanja do njezina pravomoćnog završetka (*arg. ex nov.* čl. 212.a st. 3. ObZRH), i to u istoj parnici ili u posebnom postupku osiguranja.

Za određivanje privremene mjere potrebno je da budu ispunjene pretpostavke iz OZRH za određivanje privremenih mjera radi osiguranja nenovčanih tražbina. Tako bi tužitelj kao predlagatelj osiguranja trebao učiniti vjerojatnim (1) postojanje svoje tražbine, (2) mogućnost da će tuženik kao protivnik osiguranja poduzeti određene radnje (ugrožavajuće radnje), (3) da će te radnje dovesti (3. 1.) do onemogućavanja ili znatnog otežanja ostvarenja tražbine, osobito promjenom postojećeg stanja stvari, ili do (3. 2.) nasilja ili nastanka nenadoknadive ili teško nadoknadive štete (čl. 298. st. 1. OZRH).⁴⁹ Opasnost kao jedna od alternativnih dopunskih pretpostavaka za određivanje privremenih mjera ne mora se dokazivati ako se učini vjerojatnim da bi predloženom mjerom tuženik kao protivnik osiguranja pretrpio samo neznatnu štetu (*arg. ex*

izvadak iz matice vjenčanih) ili javno ovjerenom ispravom, odnosno ako su one općepoznate ili se njihovo postojanje može utvrditi primjenom pravila o zakonskim predmnjevama, sud će o osnovanosti žalbe odlučiti u ovršnom postupku. Ako žalbu prihvati, ukinut će provedene radnje i obustaviti ovrhu; a ako je ne prihvati, uputit će ovršenika na parnicu (čl. 51. st. 2. OZRH). Ako rješenje o žalbi nakon proteka roka ovisi o utvrđivanju neke sporne činjenice, a ovršenik osnovanost svoje žalbe ne može dokazati javnom ili javno ovjerenom privatnom ispravom, odnosno ako osnovanost žalbe ne proizlazi iz općepoznatih činjenica ili iz činjenica koje se mogu utvrditi primjenom pravila o zakonskim predmnjevama, sud je dužan rješenjem uputiti ovršenika da u roku od petnaest dana od dana pravomoćnosti tog rješenja pokrene parnicu radi proglašenja ovrhe nedopuštenom (opozicijska parnica) (čl. 51. st. 1. OZRH).

⁴⁹ O tome vidi više u: Dika, *Gradansko ovršno pravo*, I. knjiga, *Opće gradansko ovršno pravo*, Zagreb, 2007. (dalje u tekstu: Dika, GOP I.), str. 875 – 878.

čl. 298. st. 2. u vezi s čl. 296. st. 2. OZRH), odnosno ona se predmnijeva ako bi se tražbina imala ostvarivati u inozemstvu (*arg. ex* čl. 298. st. 2. u vezi s čl. 296. st. 3. OZRH).⁵⁰ Pritom se u doktrini javilo shvaćanje o potrebi da predlagatelj osiguranja učini vjerojatnim i pravozaštitnu podobnost predložene mjere *in concreto* za otklanjanje ili ublažavanje tih štetnih posljedica.⁵¹

Na temelju privremene mjere o zabrani naplate uzdržavanja sud koji provodi ovrhu određenu radi naplate tražbine za uzdržavanje na temelju ovršne isprave kojom je utvrđeno pravo na uzdržavanje odgodit će na prijedlog roditelja ovrhu do pravomoćnog dovršetka parničnog postupka pokrenutog tužbom radi prestanka obveze uzdržavanja, odnosno do ukidanja privremene mjere prije toga, i to samo radi naplate pojedinih tražbina na koje se zabrana iz privremene mjere odnosi (nov. čl. 212.a st. 4. ObZRH).⁵²

Nakon pravomoćnosti presude kojom je utvrđen dan prestanka obveze za uzdržavanje, na temelju ovršne isprave kojom je utvrđena ta obveza može se tražiti ovrha samo radi naplate tražbina nastalih do toga dana (nov. čl. 212.a st. 5. ObZRH).

Pritom roditelj koji je davao uzdržavanje i nakon podnošenja tužbe radi prestanka obveze uzdržavanja na temelju ovršne isprave kojom je utvrđeno to pravo ima pravo na povrat vrijednosti neosnovano danog uzdržavanja ako njegova tužba bude prihvaćena (nov. čl. 212.c st. 1. ObZRH). Roditelj može zahtjev za povrat vrijednosti danog uzdržavanja istaknuti u posebnoj tužbi (nov. čl. 212.c st. 2. ObZRH). Dakle roditelj bi mogao zahtijevati vrijednost danog uzdržavanja samo tužbom zbog stjecanja bez osnove (čl. 1111. ZOORH); isključena je mogućnost protuovrhe (*arg. ex* nov. čl. 212.c st. 2. ObZRH; čl. 58. OZRH). Bračni, odnosno izvanbračni drug koji je snosio troškove uzdržavanja drugog bračnog, odnosno izvanbračnog druga i nakon prestanka obveze za uzdržavanje, ima pravo na povrat vrijednosti danog uzdržavanja i za vrijeme prije podnošenja tužbe kojom je tražio da se utvrdi prestanak obveze uzdržavanja (čl. 221. st. 4., čl. 225. st. 4. ObZRH).

ZSRM propisuje pravo zainteresirane osobe tražiti od suda da ukine uzdržavanje dosuđeno po prijašnjoj pravomoćnoj presudi ako su se izmijenile

⁵⁰ O jamčevini kao uvjetu za određivanje privremene mjere, odnosno umjesto privremene mjere vidi čl. 300. i čl. 301. OZRH.

⁵¹ Vidi više u: Dika, GOP I., str. 878 – 880.

⁵² Pritom se ne bi primjenjivale odredbe čl. 61. OZRH o pretpostavkama koje ovršenik mora učiniti vjerojatnim u svrhu odgode ovrhe (*arg. ex* nov. čl. 212.a st. 4. u vezi s nov. čl. 264. ObZRH).

okolnosti na temelju kojih je donesena ta presuda (čl. 201. ZSRM-a). Pritom, međutim, ne regulira specifičnosti toga postupka. Stoga bi se na taj postupak primjenjivale odredbe ZPPRM te Ovršnog zakona (*Zakon za izvršavanje*) Republike Makedonije⁵³ kao *lex generalis* (*arg. ex* čl. 222. ZSRM-a).

3.3.2. Postupak za smanjenje obveze uzdržavanja

Novelirani ObZRH uređuje na specifičan način proceduru o smanjenju obveze uzdržavanja. Tako ako je pravo na uzdržavanje punoljetnog djeteta utvrđeno ovršnom ispravom, roditelj može tužbom tražiti da sud odlukom utvrdi njegovu smanjenu obvezu uzdržavanja čim nastanu okolnosti zbog kojih je do toga došlo (nov. čl. 212.b st. 1. ObZRH). U toj tužbi roditelj je dužan naznačiti smanjeni iznos za koji smatra da ga je još dužan plaćati (nov. čl. 212.b st. 1. ObZRH).^{54 55}

U presudi kojom (djelomično) prihvaća tužbeni zahtjev sud će po službenoj dužnosti izreći koliko je roditelj dužan plaćati za uzdržavanje u smanjenom iznosu, i to od dana podnošenja tužbe ili kojeg drugog dana poslije tog dana, ili će ga u cijelosti odbiti kao neosnovan (nov. čl. 212.b st. 2. ObZRH). Dakle

⁵³ Ovršni zakon (*Zakon za izvršavanje*) Republike Makedonije iz 2005. godine (Službeni vesnik RM, br. 35/2005, vidi odluku USRM-a (U. br. 95/05-0-0), vidi odluku USRM-a (U. br. 12/06-0-0), 50/2006, 129/2006, vidi odluku USRM-a (U. br. 185/06), 8/2008, 83/2009; dalje u tekstu: ZIRM).

⁵⁴ Odredbe o postupku za smanjenje obveze uzdržavanja primjenjuju se na odgovarajući način i na obvezu maćehe ili očuha da uzdržavaju maloljetne pastorku (nov. čl. 214. st. 4. ObZRH), obvezu punoljetnih pastoraka da uzdržavaju maćehu ili očuha (nov. čl. 215. st. 2. ObZRH), obvezu bake i djeda da uzdržavaju unučad (nov. čl. 216. st. 2. ObZRH), obvezu uzdržavanja bračnog druga (nov. čl. 221. st. 3. ObZRH), obvezu uzdržavanja izvanbračnog druga (nov. čl. 225. st. 3. ObZRH) te obvezu oca izvanbračnog djeteta da uzdržava njegovu majku (nov. čl. 226. st. 3. ObZRH). Iako ObZRH to izrijeком ne propisuje, treba smatrati da se navedene odredbe o postupku za smanjenje obveze uzdržavanja primjenjuju i na obvezu punoljetnog djeteta da uzdržava roditelja.

⁵⁵ Ako roditelj ne bi naznačio u tužbi smanjeni iznos za koji smatra da ga je još dužan plaćati, treba uzeti da bi se primjenjivale odredbe čl. 109. ZPPRH o postupanju suda s neurednim podnescima (*arg. ex* nov. čl. 264. ObZRH). Tako ako podnesak nije razumljiv ili ne sadržava sve što je potrebno da bi se po njemu moglo postupiti, sud će podnositelju naložiti da podnesak ispravi, odnosno dopuni u skladu s danom uputom i u tu svrhu odrediti rok za ponovno podnošenje podneska (nov. čl. 109. st. 1. i 2. ZPPRH). Prema odredbi nov. čl. 109. st. 4. ZPPRH smatrat će se da je podnesak povučen ako ne bude vraćen sudu u određenom roku i ispravljen u skladu s dobivenom uputom suda; a odbacit će se ako bude vraćen bez ispravka, odnosno dopune.

najraniji je trenutak od kojeg sud može odrediti plaćanje uzdržavanja u smanjenom iznosu dan podnošenja tužbe, a najkasniji trenutak zaključenja glavne rasprave. O smanjenju obveze uzdržavanja bračnog, odnosno izvanbračnog druga *vide supra ad 3. 3. 1.*

Iako ObZRH u odredbi nov. čl. 212.b st. 1. propisuje da “roditelj može tužbom predložiti da sud odlukom utvrdi njegovu smanjenju obvezu uzdržavanja čim nastanu okolnosti zbog kojih je do toga došlo”, presuda kojom bi se usvojio takav tužbeni zahtjev bila bi konstitutivna. Ona bi djelovala konstitutivno *pro futuro* od trenutka podnošenja tužbe, odnosno kojeg kasnijeg trenutka, a pritom bi najkasniji bio trenutak zaključenja glavne rasprave. Sve do navedenog trenutka uzdržavanje bi se moglo naplaćivati na temelju prijašnje ovršne isprave.

U toj parnici ili u posebnom postupku osiguranja sud može na prijedlog roditelja donijeti privremenu mjeru o zabrani naplate određenog dijela uzdržavanja na temelju ovršne isprave kojom je ono određeno do pravomoćnog završetka spora. Ta se zabrana može odnositi samo na prisilne naplate pojedinih tražbina za uzdržavanje nastalih nakon dana podnošenja tužbe, s time da sud kao dan na koji se odnosi zabrana može odrediti i koji kasniji dan (nov. čl. 212.b st. 3. ObZRH).⁵⁶

Iz citiranih odredaba ObZRH proizlazi da bi tužitelj kao predlagatelj osiguranja mogao tražiti određivanje privremene mjere radi osiguranja nenovčane tražbine samo nakon pokretanja parnice radi smanjenja obveze uzdržavanja do njezina pravomoćnog završetka (*arg. ex nov.* čl. 212.b st. 3. ObZRH), i to u istoj parnici ili u posebnom postupku osiguranja.

O pretpostavkama za određivanje privremenih mjera te (djelomičnoj) odgovdi ovrhe *vide supra ad 3. 3. 1.*

Nakon ovršnosti presude kojom je utvrđeno da je roditelj dužan plaćati uzdržavanje od određenoga dana u smanjenom iznosu, ovrha se radi naplate uzdržavanja prema prijašnjoj ovršnoj ispravi kojom je utvrđena obveza na uzdržavanje može tražiti samo za vrijeme do dana na koji se odnosi ta presuda (nov. čl. 212.b st. 5. ObZRH). O povratu vrijednosti neosnovano danog uzdržavanja *vide supra ad 3. 3. 1.*

⁵⁶ Premda se u odredbi nov. čl. 212.b st. 3. ObZRH, vjerojatno zbog redakcijskog lapsusa, govori “nastalih nakon dana za koji je u tužbi predloženo da se utvrdi kao dan smanjenja obveze za uzdržavanje, s time da sud kao dan na koji se odnosi zabrana može odrediti i koji kasniji dan”, valja smatrati da se ta zabrana može odnositi samo na prisilne naplate pojedinih tražbina za uzdržavanje nastalih nakon dana podnošenja tužbe, s time da sud kao dan na koji se odnosi zabrana može odrediti i koji kasniji dan.

ZSRM propisuje pravo zainteresirane osobe da traži od suda da smanji uzdržavanje dosuđeno po ranijoj pravomoćnoj presudi ako su se izmijenile okolnosti na temelju kojih je donesena ta presuda (čl. 201. ZSRM-a). Pritom, međutim, ne regulira specifičnosti toga postupka. Stoga bi se na taj postupak primjenjivale odredbe ZPPRM-a te ZIRM-a kao *lex generalis* (arg. ex čl. 222. ZSRM-a).

3.4. Posebno o presudama te sudskoj nagodbi u sporovima o uzdržavanju djece⁵⁷

Sa ZSRM-om i ZIDObZRH 2007 došlo je do bitne promjene u stavu makedonskog i hrvatskog zakonodavca prema dispozitivnim presudama te sudskoj nagodbi u postupcima o uzdržavanju djece. U povijesnoj perspektivi mogućnost njihova donošenja, čini se, najprije nije bila isključena, što je dovelo do različitih stavova o tome u teoriji i sudskoj praksi.⁵⁸ Dogma procesne teorije o isključenju materijalnih dispozicija te presude zbog izostanka u tim postupcima preuzeta je izrijeekom u ZBPOH i bila je na snazi do ZIDObZRH 2007.⁵⁹

⁵⁷ U sporovima o uzdržavanju poslovno, a time i parnično sposobnih osoba (*vide supra ad 2. 2.*), prema hrvatskom i makedonskom alimentacijskom pravu mogu se donositi dispozitivne presude te sklapati sudska nagodba (arg. ex nov. čl. 264. u vezi s nov. čl. 270.a, nov. čl. 305. st. 2., nov. čl. 305.a ObZRH; čl. 225. u vezi s čl. 222. ZSRM-a).

⁵⁸ Budući da u Zakonu o parničnom postupku iz 1956. godine (Službeni list FNRJ, br. 4/1957, 52/1961, Službeni list SFRJ, br. 12/1965, 1/1971, 23/1972, 6/1974) nije bilo posebnih odredaba o alimentacijskim postupcima, u doktrini su se bila javila različita shvaćanja u odnosu na mogućnosti poduzimanja materijalnih dispozicija te donošenja presude zbog izostanka u tim postupcima. Vidi shvaćanja prema kojima su se te dispozicije mogle poduzimati te donositi presuda zbog izostanka: Vasić, *Kontumacija i sporovi oko izdržavanja maloletne dece*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, 5, br. 10, 1956., str. 15 – 21; Đurović, *Presuda zbog izostanka u jugoslaven-skom pravu*, doktorska disertacija, Beograd, 1965., str. 78 – 79; Brkić, *Presuda zbog izostanka u parnici radi dečnjeg izdržavanja*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, 38, br. 6, 1989., str. 27. Za suprotna shvaćanja vidi Jović, *Da li se može doneti presuda zbog izostanka u sporovima oko izdržavanja maloletne dece*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, 5, br. 6, 1956., str. 11 – 17; Poznić, *Presuda zbog izostanka*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 4, br. 3, 1956., str. 289. U tom smislu u odnosu na presudu zbog izostanka vidi i sudsku praksu: VSS: Rev-125/63; VSS: Rev-1136/78 – judikati cit. prema Čizmić, *Presuda zbog izostanka u građanskom parničnom postupku*, doktorska disertacija, Split, 2001., str. 223.

⁵⁹ U sporovima o uzdržavanju maloljetne djece ili punoljetne djece koja nisu bila sposobna za rad stranke se u postupku pred sudom nisu mogle odreći svojeg zahtjeva, priznati zahtjev protivnika niti se nagoditi (čl. 309. st. 1. ZBPOH). Stoga se u tim sporovima nije mogla donijeti presuda na temelju priznanja (čl. 309. st. 1., čl. 347. st. 2. u vezi s čl. 324. st. 1. ZBPOH), a odricanje od tužbenog zahtjeva imalo je samo učinak povlačenja tužbe (čl. 193. ZPP 1976), odnosno nakon ZIDZPP 1990 nije se mogla donijeti

Za razliku od ZBPOH, zakonodavstva ostalih socijalističkih republika i pokrajina nisu bila izrijeком isključila mogućnost donošenja presude zbog izostanka te presude na temelju priznanja, niti su uredila učinke odricanja od tužbenog zahtjeva u sporovima o uzdržavanju maloljetne djece ili punoljetne djece koja su bila nesposobna za rad.⁶⁰

ZSRM iz 1992. godine izrijeком je propisano da u bračnim, obiteljskim i drugim sporovima na koje se odnosi Zakon nije dozvoljeno izricanje presude zbog izostanka (treba uzeti i presude zbog ogluhe⁶¹ ili presude na temelju priznanja ili presude na temelju odricanja, a isključena je i sudska nagodba, osim u sporovima o uzdržavanju (čl. 225. u vezi s čl. 222. ZSRM-a). Dakle u svim sporovima o uzdržavanju, pa tako i u sporovima o uzdržavanju djece, mogu se donositi navedene presude te sklapati sudska nagodba.

S druge strane, hrvatski je zakonodavac tek 2007. godine sa ZIDObZRH 2007 djelomično uveo mogućnost donošenja dispozitivnih presuda u sporo-

presuda na temelju odricanja (*arg. a cohaerentia, a completudine ex* čl. 309. st. 1., čl. 347. st. 2. u vezi s čl. 324. st. 1. ZBPOH; čl. 331.a ZPP 1976). U odnosu na mogućnost donošenja presude zbog izostanka u sporovima o uzdržavanju maloljetne djece ili punoljetne djece koja su bila nesposobna za rad, ZBPOH upućivao je na odgovarajuću primjenu odredbe čl. 324. st. 1. ZBPOH, prema kojoj se u bračnim sporovima nije mogla izreći presuda zbog izostanka (čl. 347. st. 2. ZBPOH).

⁶⁰ Donošenje je presude na temelju priznanja te presude zbog izostanka bilo izrijeком isključeno u bračnim (čl. 361. st. 2. Zakona o braku i porodičnim odnosima SR Srbije iz 1980. godine (Službeni glasnik SRSr, br. 22/1980; dalje u tekstu: ZBPOSr); čl. 73. Porodičnog zakona SR Bosne i Hercegovine iz 1979. godine (Službeni list SRBH, br. 21/1979; dalje u tekstu: PZBH); čl. 73. st. 2. Zakona o zakonski zvezi in družinski razmerjih SR Slovenije iz 1976. godine (Uradni list SRSI, br. 15/1976; dalje u tekstu: ZBPOSr); čl. 5. u vezi s čl. 1. ZPPPPSM-a; čl. 95. Zakona o braku SR Crne Gore iz 1973. godine (Službeni list SRCG, br. 17/1973, 21/1973 – ispravak; dalje u tekstu: ZBCG); čl. 85. Zakona o braku SAP Vojvodine iz 1975. godine (Službeni list SAPV, br. 2/1975, 10/1975 – ispravak; dalje u tekstu: ZBV); čl. 347. st. 2. Zakona o braku i porodičnim odnosima SAP Kosova iz 1984. godine (Službeni list SAPK, br. 10/1984; dalje u tekstu: ZBPOK)), paternitetskim te maternitetskim sporovima (čl. 374. st. 2. ZBPOSr-a; čl. 138. st. 2. PZBH; čl. 100. u vezi s čl. 73. st. 2. ZBPOSr-a, čl. 95. u vezi s čl. 100. ZBPOSr-a, čl. 101. u vezi s čl. 100. ZBPOSr-a; čl. 5. u vezi s čl. 1. ZPPPPSM-a; čl. 360. st. 2. ZBPOK), dok je odricanje od tužbenog zahtjeva u tim sporovima imalo isti učinak kao i povlačenje tužbe (čl. 364. st. 3. ZBPOSr-a, čl. 374. st. 3. ZBPOSr-a; čl. 74. st. 5. PZBH, čl. 138. st. 3. PZBH; čl. 99. st. 3. ZBCG-a; čl. 88. st. 2. ZBV-a; čl. 350. st. 3. ZBPOK, čl. 360. st. 3. ZBPOK).

⁶¹ Pritom ZSRM ne spominje izrijeком presudu zbog ogluhe (mak. *presuda poradi nepodnesivanje odgovor na tužba*). Međutim, budući da u tim sporovima nije dopuštena presuda zbog izostanka, treba smatrati da nije dopuštena ni presuda zbog ogluhe (*arg. a cohaerentia, a completudine ex* čl. 225. ZSRM-a; čl. 222. ZSRM-a u vezi s čl. 319. ZPPRM-a).

vima o uzdržavanju djece te dopustio sklapanje sudske nagodbe u njima, što je podvrgnuto općim kontrolnim ovlastima suda. Prema novom se uređenju u parnicama radi uzdržavanja protivnik maloljetnog djeteta ili djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti može odreći tužbenog zahtjeva, odnosno priznati tužbeni zahtjev (nov. čl. 270.a st. 2., nov. čl. 305.a st. 2. i 3. ObZRH), dok maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti i dalje ne može poduzeti te dispozicije (nov. čl. 270.a st. 1. ObZRH, *arg. ex nov.* čl. 305.a st. 2. i 3. ObZRH).

Također u sporu o uzdržavanju u kojemu je tužitelj maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti sud može donijeti presudu zbog ogluhe te presudu zbog izostanka ako ocijeni da je to u skladu s dobrobiti djeteta (nov. čl. 305.a st. 2. ObZRH). *Argumentum a contrario* *ex nov.* čl. 305.a st. 2. ObZRH, u sporu o uzdržavanju u kojemu je tuženik maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti sud ne može donijeti presudu zbog ogluhe te presudu zbog izostanka.

Prema novom hrvatskom uređenju u parnicama radi uzdržavanja maloljetnog djeteta ili djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti sud će dopustiti strankama da sklope sudsku nagodbu ako ocijeni da je sporazum stranaka u skladu s dobrobiti djeteta (nov. čl. 305. st. 1. i 2. ObZRH).⁶²

Treba primijetiti da je mogućnost donošenja dispozitivnih presuda prema ObZRH uža u odnosu na ZSRM. Naime, prema novim rješenjima ObZRH protivnik djeteta može disponirati (neposrednim) predmetom spora uz opće kontrolne ovlasti suda, dok je to djetetu izrijekom zabranjeno. Presuda zbog ogluhe te presuda zbog izostanka mogu se donijeti samo u sporovima o uzdržavanju u kojima je dijete tužitelj. S druge strane, ZSRM općenito dopušta donošenje tih presuda u sporovima o uzdržavanju djece. Pritom nema ograničenja kao u ObZRH ovisno o tome u kojoj se procesnoj ulozi nalazi dijete.

Nadalje, ZSRM ne apostrofira niti obvezu suda u smislu kontrole je li donošenje tih presuda te sklapanje sudske nagodbe u skladu s dobrobiti djeteta.

⁶² Iako se prije ZIDObZRH 2007 nije mogla sklopiti sudska nagodba o uzdržavanju djeteta, s druge strane, roditelji ili dijete koje se redovito školuje nakon punoljetnosti i roditelji mogli su se nagoditi o visini, odnosno povećanju doprinosa za uzdržavanje djeteta pred centrom za socijalnu skrb (prij. čl. 234. st. 1. ObZRH 1998). Ta je odredba preuzeta i u sadašnji (istoimeni) ObZRH (nov. čl. 230. st. 1. ObZRH). Nagodba sklopljena u centru za socijalnu skrb jest ovršna isprava (prij. čl. 234. st. 1. ObZRH 1998; čl. 230. st. 2. ObZRH).

Iako, čini se, takav zaključak treba izvesti iz odredaba čl. 277. u vezi s čl. 272. ZSRM-a, prema kojima u sporovima o uzdržavanju maloljetne djece ili punoljetne djece nad kojima je produžena roditeljska skrb sud nije vezan zahtjevima stranaka. Također bi se iz odredbe čl. 73. st. 3. ZPPRM-a, prema kojoj je sud ovlašten i dužan kontrolirati obavlja li zakonski zastupnik savjesno svoju funkciju (pa je – kad ustanovi da ne pokazuje potrebnu pažnju u zastupanju – dužan o tome obavijestiti centar za socijalnu skrb, a eventualno i zastati s postupkom ako bi zbog propuštanja zastupnika mogla nastati šteta za zastupanu osobu, i predložiti da se odredi drugi zastupnik)⁶³, mogao izvesti zaključak da sud načelno ne bi mogao donijeti presudu zbog ogluhe te presudu zbog izostanka u sporovima o uzdržavanju u kojima je dijete tuženik s obzirom na to da bi to bilo na štetu djeteta.

Moglo bi se načelno i tvrditi da priznanje tužbenog zahtjeva od strane djeteta kao tuženika, odnosno odricanje od tužbenog zahtjeva od strane djeteta kao tužitelja – što je prema ZSRM-u dopušteno – nije u skladu s dobrobiti djeteta te da su u tom smislu odredbe ObZRH o zabrani djeteta da disponira (neposrednim) predmetom spora u funkciji zaštite dobrobiti djeteta (čl. 267. ObZRH).

Dakle, ako je dijete uredno zastupano u postupku, zašto ne bi moglo u sporu radi smanjenja uzdržavanja priznati tužbeni zahtjev? Iako se načelno može reći da smanjenje uzdržavanja nije u skladu s dobrobiti djeteta, moguće su i realne situacije u kojima je došlo do promjene okolnosti s obzirom na koje je uzdržavanje određeno (npr. nove obveze uzdržavanja (rođenje djeteta) davatelja uzdržavanja). U tom slučaju priznanjem tužbenog zahtjeva u sporu radi smanjenja uzdržavanja ubrzava se i pojednostavnjuje postupak te se izbjegavaju nepotrebni troškovi.

Dobrobit djeteta trebala bi se štititi ovlastima i dužnostima suda, i u pogledu kontrole dopuštenosti disponiranja, i u pogledu urednosti zastupanja djeteta te centra za socijalnu skrb u pogledu prethodne suglasnosti, kad je ona potrebna prema obiteljskopравnim propisima, a ne (djelomičnom) zabranom mogućnosti donošenja dispozitivnih presuda.⁶⁴

⁶³ Iako se odredba čl. 73. st. 3. ZPPRM-a izričito odnosi samo na skrbnika i na zaštitu osobe pod skrbništvom (štićenika), treba smatrati da je sudu ovlašten i dužan na primjeren način postupiti i prema roditeljima kao zakonskim zastupnicima. Tako i Belajec, *Suradnja suda i organa starateljstva u posebnim građanskim sudskim postupcima o bračnim i porodičnim stvarima*, doktorska disertacija, Zagreb, 1985., str. 253; Triva-Dika, GPPP, str. 323.

⁶⁴ Treba napomenuti da su u pogledu dopuštenosti disponiranja u postupcima o uzdržavanju djece i same odredbe ObZRH proturječne. Naime, s jedne strane, maloljet-

3.5. Pravni lijekovi

Protiv svih prvostupanjskih presuda donesenih u alimentacijskim sporovima može se podnijeti žalba po općim pravilima ObZRH, odnosno ZSRM-a (*arg. ex nov.* čl. 264. ObZRH; *arg. ex* čl. 222. ZSRM-a). Pritom prema ObZRH nakon ZIDObZRH 2007 sud može u prvostupanjskoj presudi kojom će prihvatiti zahtjev za uzdržavanje maloljetnog djeteta ili djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti odlučiti da žalba protiv te presude u cijelosti ili djelomice ne odgađa ovrhu i u tom slučaju staviti izvan snage rješenje o privremenoj mjeri, odnosno može odlučiti da rješenje o privremenoj mjeri ostane na snazi do njezine pravomoćnosti (nov. čl. 305.d st. 5. ObZRH).⁶⁵ S druge strane, prema ZSRM-u žalba izjavljena protiv sudskih odluka donesenih u svim alimentacijskim postupcima – ne samo u postupcima o uzdržavanju djece – ne zadržava njezinu ovrhu (čl. 278. ZSRM-a).

Mogućnost je podnošenja revizije protiv drugostupanjske presude različito uređena u hrvatskom te makedonskom parničnom procesnom pravu. Prema noveliranom ObZRH protiv drugostupanjske odluke o uzdržavanju maloljetnog djeteta ili djeteta nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti dopuštena je samo tzv. izvanredna revizija (nov. čl. 305. st. 3. ObZRH).⁶⁶ S druge strane, protiv drugostupanjske odluke o uzdržavanju po-

no dijete, odnosno dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb, nakon punoljetnosti ne može priznati tužbeni zahtjev, odnosno odreći se od tužbenog zahtjeva (nov. čl. 270.a st. 1. ObZRH; *arg. a contrario ex nov.* čl. 305.a st. 2. i 3. ObZRH), a, s druge strane, može sklopiti nagodbu pred sudom, koja je također podvrgnuta općim kontrolnim ovlastima suda (nov. čl. 270.a st. 3., nov. čl. 305. st. 1. i 2. ObZRH).

⁶⁵ Naime, ZIDObZRH 2007 uvedena je dužnost da se već u povodu tužbe odrede privremene mjere radi osiguranja prava na uzdržavanje djeteta (nov. čl. 305.d st. 1. ObZRH).

⁶⁶ Revizija je izvanredni pravni lijek koji se podnosi protiv drugostupanjskih odluka kojima se postupak pravomoćno završava (*arg. ex* čl. 382. i 400. ZPPRH). Pritom se redovita revizija može izjaviti samo protiv određenih drugostupanjskih presuda (*arg. ex* čl. 382. st. 1. ZPPRH). Krug drugostupanjskih presuda koje se mogu pobijati redovitom revizijom utvrđen je primjenom vrijednosnog, kauzalno-personalnog, proceduralnog i kauzalnog kriterija. O tome vidi više u: Dika, *Građansko parnično pravo, Pravni lijekovi*, X. knjiga, Zagreb, 2010., str. 263 – 272. Za razliku od redovite revizije, izvanrednom se revizijom mogu u načelu pobijati sve drugostupanjske presude protiv kojih je revizija uopće dopuštena – dakle, nije apsolutno isključena, ali samo ako nema uvjeta za podnošenje redovite revizije (*arg. ex* čl. 382. st. 2. ZPPRH). Izvanredna revizija može se izjaviti samo zbog materijalnopravnog ili postupovno-pravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvene primjene zakona i ravnopravnosti građana (čl. 382. st. 2. ZPPRH). Pritom stranka u izvanrednoj reviziji treba određeno naznačiti pravno pitanje zbog kojeg ju je podnijela i izložiti razloge zbog kojih

slovno sposobnih osoba (npr. bračnog druga) stranke bi mogle podnijeti tzv. redovitu reviziju ako vrijednost predmeta spora pobijanog dijela presude prelazi 100.000,00 kuna (nov. čl. 382. st. 1. t. 1. ZPPRH u vezi s nov. čl. 264. ObZRH).⁶⁷ Ako ne bi bio zadovoljen vrijednosni kriterij za podnošenje tzv. redovite revizije u tim sporovima, u načelu bi se mogla podnijeti tzv. izvanredna revizija (*arg. ex nov.* čl. 382. st. 2. ZPPRH).⁶⁸

Treba smatrati da je protiv drugostupanjske odluke o naknadi za uskraćeno uzdržavanje djeteta dopuštena tzv. redovita revizija ako vrijednost predmeta spora pobijanog dijela presude prelazi 100.000,00 kuna (*arg. a contrario ex nov.* čl. 305. st. 3. ObZRH; nov. čl. 382. st. 1. t. 1. ZPPRH u vezi s nov. čl. 264. ObZRH).⁶⁹ Ako ne bi bio zadovoljen vrijednosni kriterij za podnošenje tzv. redovite revizije, u načelu bi se mogla podnijeti tzv. izvanredna revizija (*arg. ex nov.* čl. 382. st. 2. ZPPRH).

Protiv drugostupanjskih presuda donesenih u svim sporovima o uzdržavanju prema ZSRM-u dopuštena je tzv. redovita revizija prema kauzalnom kriteriju (čl. 279. ZSRM-a; čl. 372. st. 3. t. 1. ZPPRM-a).

U pogledu prijedloga za ponavljanje postupka, u nedostatku odgovarajućih odredaba ObZRH te ZSRM-a, taj bi izvanredni pravni lijek bio dopušten po općim pravilima ZPPRH, odnosno ZPPRM-a (*arg. ex nov.* čl. 264. ObZRH; *arg. ex* čl. 222. ZSRM-a).

smatra da je ono važno za osiguranje jedinstvene primjene zakona i ravnopravnosti građana (čl. 382. st. 3. ZPPRH).

⁶⁷ Tako i VSRH: Rev-1053/2007-2. Pritom je kao mjerodavan kriterij uzeto pravilo o utvrđivanju vrijednosti predmeta spora kad se zahtjev odnosi na buduća davanja (čl. 36. ZPPRH). Dakle, dopustivost bi redovite revizije protiv drugostupanjske presude o uzdržavanju, npr. bračnog druga, ovisila o tome prelazi li uopće ukupna vrijednost predmeta spora do koje bi se dolazilo zbrajanjem budućih davanja na ime uzdržavanja (najviše za vrijeme od pet godina) (čl. 36. ZPPRH) potrebnu vrijednosnu granicu te, ako je prelazi, prelazi li tu granicu i pobijani dio te presude.

⁶⁸ Prema odredbi prij. čl. 382. st. 2. ZPPRH, u slučajevima u kojima se nije mogla podnijeti tzv. redovita revizija, stranke su mogle podnijeti tzv. izvanrednu reviziju protiv drugostupanjske presude samo ako bi drugostupanjski sud u izreci te presude odredio da je protiv nje revizija dopuštena.

⁶⁹ U odnosu na naknadu troškova uzdržavanja (verzijski zahtjev) tako i VSRH: Rev-546/07-2. Pritom bi se vrijednost predmeta spora pobijanog dijela presude utvrđivala po općim pravilima o utvrđivanju vrijednosti predmeta spora. Dopustivost bi redovite revizije protiv drugostupanjske presude o naknadi za uskraćeno uzdržavanje djeteta ovisila o tome prelazi li uopće vrijednost glavnog zahtjeva – istaknutog kondemnatornog zahtjeva za isplatu određenog iznosa novca bez kamata, parničnih troškova i ostalih sporednih traženja (čl. 35. ZPPRH) – potrebnu vrijednosnu granicu te, ako je prelazi, prelazi li tu granicu i pobijani dio te presude.

4. ODREĐENA PITANJA PRIZNANJA I OVRHE ODLUKA HRVATSKIH/MAKEDONSKIH SUDOVA O UZDRŽAVANJU DJECE U MAKEDONIJI/HRVATSKOJ

Ugovor između Republike Hrvatske i Republike Makedonije o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima iz 1995. godine⁷⁰ sadržava odredbe o priznanju i ovrši odluka hrvatskih/makedonskih sudova u građanskim stvarima te sudskih nagodbi u takvim predmetima u Makedoniji/Hrvatskoj (čl. 20. – 23. UPP-a). Pritom pojam “građanske stvari” obuhvaća i obiteljske stvari (čl. 2. st. 2. UPP-a).

Prilikom priznanja učinaka stranih sudskih odluka primjenjuje se sustav ograničene kontrole, odnosno ispituju se samo jesu li ispunjene pretpostavke za priznanje (čl. 20. i 21. UPP-a; čl. 101. st. 2. ZRSZRH; čl. 113. st. 1. ZMPPRM-a). Dakle ne ispituje se činjenična i pravna strana odluke – ne ispituje se meritorno odluka – niti je sud priznanja ovlašten izmijeniti odluku u dispozitivnom dijelu ako smatra da je utemeljena na pogrešno utvrđenom činjeničnom stanju, odnosno na pogrešnoj primjeni prava.

Prema odredbi čl. 21. st. 1. t. 6. UPP-a sudske odluke donesene u Hrvatskoj/Makedoniji te sudske nagodbe sklopljene u Hrvatskoj/Makedoniji priznaju se i ovršuju ako nisu u suprotnosti s “Ustavom i pravnim poretkom zamoljene države”.⁷¹

U kontekstu citirane odredbe UPP-a te uzimajući u obzir da je mogućnost donošenja presude na temelju priznanja te presude na temelju odricanja prema ObZRH uža u odnosu na ZSRM (*vide supra ad 3. 4.*), otvara se pitanje priznanja i ovrhe presude na temelju priznanja koju je sud Republike Makedonije donio u sporu radi smanjenja uzdržavanja djeteta u Republici Hrvatskoj. Naravno, tu se polazi od pretpostavke da je dijete kao parnično nesposobna stranka uredno zastupano. Bi li sud Republike Hrvatske odbio priznanje i ovrhu presude na temelju priznanja donesene u sporu radi smanjenja uzdržavanja pozivom na javni poredak?

Moguća je i druga situacija: sud Republike Hrvatske donio je presudu o uzdržavanju djeteta i za vrijeme od pet godina unatrag od podnošenja tužbe,

⁷⁰ Ugovor između Republike Hrvatske i Republike Makedonije o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima iz 1995. godine (Narodne novine RH, Međunarodni ugovori, br. 3/1995, 1/1997; dalje u tekstu: UPP).

⁷¹ ZRSZRH te ZMPPRM također sadržavaju odredbe o javnom poretku kao negativnoj pretpostavci za priznanje učinaka stranih sudskih i drugih odluka koje su s njima izjednačene. Vidi čl. 91. ZRSZRH te čl. 107. ZMPPRM-a.

odstupajući od načela *nemo pro praeterito allitur*.⁷² Bi li sud Republike Makedonije odbio priznanje presude pozivom na javni poredak?

Polazeći od potrebe zaštite domaćeg (međunarodnog) javnog poretka, u državi priznanja strane odluke kontrolira se u određenoj mjeri, a da se ne ulazi u bit odluke, njezin sadržaj što se tiče primjene materijalnog i procesnog prava. Pritom je uvriježeno da institut (međunarodnog) javnog poretka obuhvaća samo osnovna načela prava države priznanja.⁷³

Načelo dobrobiti djeteta, uzdignuto i na konvencijsku razinu⁷⁴, svakako je dio (međunarodnog) javnog poretka Hrvatske i Makedonije. U tom kontekstu bi se trebalo tražiti odgovore na *supra* postavljena pitanja. Odredbe su ObZRH o zabrani djeteta da disponira (neposrednim) predmetom spora izraz pravno-političkog cilja kojim se hrvatski zakonodavac rukovodio pri usvajanju takva rješenja, a to je dobrobit djeteta. S druge strane, makedonski je zakonodavac isti pravno-politički cilj izrazio na drugi način – dopustivši da se u sporovima o uzdržavanju djece općenito disponira, uz opće kontrolne ovlasti i dužnosti suda, i u pogledu kontrole dopuštenosti disponiranja, i u pogledu urednosti zastupanja djeteta te centra za socijalnu skrb u pogledu prethodne suglasnosti, kada je ona potrebna prema obiteljskopравnim propisima. Stoga, čini se, da se ne bi trebalo *a limine* odbaciti mogućnost priznanja i ovrhe presude na

⁷² U ZIDObZRH 2007 odstupilo se od načela *nemo pro praeterito allitur* uvođenjem mogućnosti da dijete koje neosnovano nije dobivalo uzdržavanje od roditelja s kojim ne živi u obiteljskoj zajednici potražuje naknadu za uskraćeno uzdržavanje od dana nastanka obveze pa do podnošenja tužbe (nov. čl. 209. st. 2. ObZRH). *Vide supra ad 2.3.2.*

⁷³ Usp. Sajko, *Javni poredak – zaštita osnovnih pravnih načela domaćeg prava*, Pravo i porezi, br. 1, siječanj 2003., str. 9.; Sikirić, *Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 59, br. 2-3, 2009., str. 229 – 231.

⁷⁴ Konvencija o pravima djeteta od 20. studenog 1989. godine (Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, br. 15/1990; dalje u tekstu: Konvencija o pravima djeteta); na temelju notifikacije o sukcesiji Republika Hrvatska je stranka Konvencije od 8. listopada 1991. godine (Narodne novine RH, Međunarodni ugovori, br. 12/1993). Republika Makedonija također je stranka Konvencije na temelju notifikacije o sukcesiji od 17. studenog 1991. godine. Konvencija o pravima djeteta postavila je poseban kriterij za postupanje s djetetom i donošenje odluka u vezi s njim. Riječ je o tzv. najboljem interesu djeteta (eng. *the best interest of the child*). Vidi čl. 3. Konvencije o pravima djeteta. Odbor za prava djeteta nije do sada, prigodom ocjene pojedinih izvješća država stranaka, dao definiciju pojma najbolji interes djeteta, niti je predložio kriterije za opću procjenu ili za primjenu u pojedinim situacijama. Najbolji interes djeteta ima u Konvenciji o pravima djeteta značenje jednog od općih načela. O tome vidi Hrabar, *Pravni odnosi roditelja i djece*, u: Alinčić, Hrabar, Jakovac–Lozić, Korać, *Obiteljsko pravo*, Zagreb, 2006., str. 234 – 237. Dobrobit djeteta sveobuhvatniji je i primjereniji pravni izraz od interesa djeteta. Interes djeteta, za razliku od dobrobiti djeteta, određen je subjektivno. Dobrobit djeteta, optimalni status djeteta u odnosu na njega samoga i druge subjekte, određen je objektivno.

temelju priznanja makedonskog suda donesene u sporu radi smanjena uzdržavanja u Hrvatskoj. Iako se načelno može reći da smanjenje uzdržavanja nije u skladu s dobrobiti djeteta, moguće su i realne situacije u kojima je došlo do promjene okolnosti s obzirom na koje je uzdržavanje određeno (npr. nove obveze uzdržavanja (rođenje djeteta) davatelja uzdržavanja). U tom slučaju priznanjem tužbenog zahtjeva u sporu radi smanjenja uzdržavanja ubrzava se i pojednostavnjuje postupak te se izbjegavaju nepotrebni troškovi. Pritom treba napomenuti da načelo dobrobiti djeteta nije apsolutno i ima jednaku vrijednost s ostalim osnovnim načelima pravnog poretka, a koja zajedno čine (međunarodni) javni poredak.

Odredba nov. čl. 209. st. 2. ObZRH, prema kojoj dijete koje neosnovano nije dobivalo uzdržavanje od roditelja s kojim ne živi u obiteljskoj zajednici može potraživati naknadu za uskraćeno uzdržavanje i unatrag od dana nastanka obveze pa do podnošenja tužbe, nesumnjivo je u funkciji zaštite dobrobiti djeteta. U koliziji načela *nemo pro praeterito allitur* te dobrobiti djeteta prednost bi, čini se, trebalo dati posljednjem.

5. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Iako hrvatsko i makedonsko alimentacijsko pravo imaju isto ishodište razvoja, očituju se i tendencije divergencije, osobito u pogledu uređenja postupaka u sporovima o uzdržavanju djece.

Posljednjim su izmjenama ObZRH (ZIDObZRH 2007) izvršene određene ozbiljnije intervencije u uređenje postupaka u sporovima o uzdržavanju djece, na koje se nastojalo ukazati u ovom tekstu (nov. čl. 305.a – 305.d ObZRH).

Tako je u ZIDObZRH 2007 na specifičan način uređeno slanje poziva za prvo ročište, odgoda ročišta, donošenje, izrada i dostava presuda zbog ogluhe te zbog izostanka u postupcima o uzdržavanju djece (nov. čl. 305.c ObZRH). Pravno-politički cilj kojim se zakonodavac vodio pri usvajanju takva rješenja, kako proizlazi iz Obrazloženja Konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, jest maksimalno ubrzanje postupka u alimentacijskim sporovima, a među ostalim i sprečavanje da se izbjegavanjem dostave odugovlači njegov završetak.⁷⁵ *Ratio* je izmjena i da se maksimalno ubrza i time olakša ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje. Međutim, ta se nova rješenja odnose samo na postupke u sporovima o uzdržavanju u kojima je tužitelj maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti, i to samo u odnosu na donošenje presude zbog ogluhe te presude zbog izostanka

⁷⁵ Vidi Obrazloženje Konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=15238>, str. 26 (13. studenoga 2007.).

(arg. ex nov. čl. 305.c ObZRH). S druge strane, budući da ZSRM ne sadržava posebna procesna pravila o odgodi i pozivanju na ročišta, donošenju, izradi te dostavi presuda u alimentacijskim postupcima općenito, odnosno postupcima o uzdržavanju djece posebno, primjenjivala bi se opća pravila ZPPRM-a (čl. 222. ZSRM-a) na koje se nastojalo ukazati u ovom tekstu.

U ZIDObZRH 2007 razrađena su i posebna pravila o dostavi tužbe u postupcima o uzdržavanju u kojima je tužitelj maloljetno dijete ili dijete nad kojim roditelji ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti (nov. čl. 305.b ObZRH) koja imaju prednost u primjeni u odnosu na opća pravila o dostavi ZPPRH (*lex specialis derogat generali*). Tim je pravilima statuirana dužnost suda da postavi tuženiku privremenog zastupnika ako se dostava tužbe ne uspije obaviti ni na adresi koju sud dobije od nadležne policijske uprave (nov. čl. 305.b st. 2. ObZRH). Pritom ObZRH sadržava predmnjevu o tome kada se smatra da dostava nije uspjela (nov. čl. 305.b st. 3. ObZRH).

Treba primijetiti, međutim, da su opća pravila o dostavi ZPPRH, nakon posljednje novele (ZIDZPPRH 2008), te ZPPRM-a funkcionalnija u odnosu na posebna pravila ObZRH o dostavi u alimentacijskim postupcima jer, među ostalim, čine suvišnim postavljanje privremenog zastupnika. Umjesto toga predviđaju mogućnost da se dostava obavlja stavljanjem pismena na oglasnu ploču suda (nov. čl. 143. st. 2., 3. i 4. ZPPRH; čl. 129. st. 6. ZPPRM-a).

Posljednjim su izmjenama ObZRH na specifičan način uređene i procedure o prestanku i smanjenju obveze uzdržavanja te je, među ostalim, radi zaštite obveznika uzdržavanja predviđena mogućnost da se privremenom mjerom zabrani naplata uzdržavanja na temelju ovršne isprave kojom je ono određeno do pravomoćnog okončanja spora radi prestanka, odnosno smanjena uzdržavanja (nov. čl. 212.a, nov. čl. 212.b ObZRH).

U pogledu mogućnosti donošenja dispozitivnih presuda te sklapanja sudske nagodbe makedonsko je alimentacijsko pravo otišlo korak dalje od hrvatskog, i to znatno prije, dopustivši općenito donošenje tih presuda te sklapanje sudske nagodbe u svim kategorijama alimentacijskih sporova. Posljednjim je izmjenama ObZRH inicirano postupno prevladavanje dogme procesne teorije o nemogućnosti donošenja dispozitivnih presuda te sklapanja sudske nagodbe u sporovima o uzdržavanju djece. U prilog takvih rješenja govori ubrzanje, pojednostavnjenje postupka i time lakše ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje. Dobrobit djeteta trebala bi se štititi ovlastima i dužnostima suda, i u pogledu kontrole dopuštenosti disponiranja, i u pogledu urednosti zastupanja djeteta te centra za socijalnu skrb u pogledu prethodne suglasnosti, kad je ona potrebna prema obiteljskopравnim propisima, a ne zabranom mogućnosti donošenja dispozitivnih presuda.

Summary

Slađana Aras*

**MARGINALIA TO THE REGULATION OF ALIMONY
PROCEEDINGS IN CROATIAN AND MACEDONIAN LAW**

The aim of the paper is to analyse alimony proceedings in Croatian and Macedonian law, in particular in view of the amendments featured in the Act on Amendments to the Family Act of the Republic of Croatia of 2007.

The paper begins by a definition of the types of alimony disputes in Croatian and Macedonian law. In addition, new possibilities provided for by the Croatian law of alimony are considered, pertaining to the waiving of rights acquired on the basis of support, and awarding compensation for the deprivation of support even before the filing of the lawsuit. As regards alimony disputes with an international element, pertinent Croatian and Macedonian conflict provisions are analysed.

The section focusing on the regulation of alimony proceedings de lege lata in Croatian and Macedonian law deals with the issues of (personal, qualified) service, scheduling and postponing a hearing, rendering, drawing up and serving judgements, and the legal remedies in such proceedings. Further, the new procedures regarding the reduction and cessation of support obligation provided in Croatian procedural law pertaining to alimony proceedings are considered.

Special attention is given to the solutions of the current Croatian and Macedonian procedural law pertaining to alimony proceedings with regard to the (im)possibility of rendering dispositive judgements and making a settlement in court in child support disputes, while the legislative solutions and doctrinal positions regarding the (im)possibility of their enactment in former Yugoslavian law are also pointed out.

In view of the possibility of rendering dispositive judgements in child support proceedings, the final part of the paper indicates certain problems concerning the recognition and enforcement of such judgements in Croatia/Macedonia, as well as possible solutions.

Key words: maintenance, nemo pro praeterito allitur, alimony proceeding, dispositive judgements, default judgements, recognition and enforcement of child support judgements, child welfare

* Slađana Aras, LL. B., Assistant, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb